

BATI ETKİSİNDEKİ TÜRK EDEBİYATI

TANZİMAT EDEBİYATI

Batı Uygarlığı Etkisindeki Türk edebiyatının başlangıcı Tanzimat edebiyatıdır. Bu edebiyat, Tanzimat'ın ilanından yaklaşık yirmi yıl sonra, 1860'ta başlamış, Servet-i Fünun edebiyatının başladığı 1896 tarihine kadar sürmüştür.

Sanat ve edebiyat akımları ya da dönemleri için belli bir tarihin esas alınması her ne kadar yanlışsa da çeşitli kaynaklarda Tanzimat edebiyatının, 1860'ta Şinasi'nin Agâh Efendi ile birlikte çıkardıkları "Tercüman-ı Ahval" gazetesi ile başladığı kabul edilmektedir.

Tanzimat edebiyatı, bir "dönem edebiyatı"dır. Ancak bu dönem, demokratik hak ve özgürlükler, yönetici-sanatçı ilişkileri yönünden farklı nitelikler taşır. Tanzimat sanatçıları, 1877'de II. Abdülhamit'in Birinci Meşrutiyet Meclisi'ni kapatmasına kadar süren dönemde, toplum sorunlarıyla ilgilenen, sınırlı da olsa demokratik hak ve özgürlükleri kullanabilen sanatçılardır.

Oysa, II. Abdülhamit'in 1877'de başlayan baskıcı yönetimi, sanat ve edebiyatta önemli değişikliklere yol açar. Bu nedenle, Tanzimat edebiyatını, BİRİNCİ DÖNEM (1860-1877) ve İKİNCİ DÖNEM (1877-1896) olarak incelemek gerekmektedir.

BİRİNCİ DÖNEM TANZİMAT EDEBİYATI

Genel Özellikleri

- 1) Sanat, toplumun batılılaşması için bir araç olarak kullanılmış; bu nedenle "toplum için sanat" anlayışı benimsenmiştir.
- 2) Halka, halkın anlayabileceği bir dille seslenmek için, yapıtlar "yalın Türkçe" ile yazılmaya çalışılmış; ama bunda yetersiz kalmıştır.
- 3) Yeni düzyazı türlerinin edebiyata girmesiyle birlikte, cümleler kısaltılmış, noktalama işaretleri kullanılmaya başlanmıştır. Divan düzyazısının süslü, sanatlı anlatımı yerine düşünce özü taşıyan bir anlatım hedeflenmiştir.
- 4) Şiirde, yeni konular (yurt, ulus, özgürlük, insan hakları, hukukun üstünlüğü...) ele alınmış; ama Divan edebiyatı nazım biçimleri (gazel, kaside, terki-i bent...) bırakılmamıştır.
- 5) Fransız edebiyatı örnek alınmış, klasisizmin ve romanizmin etkisinde kalmıştır.
- 6) İlk örnekleri bu dönemde verilen roman, teknik bakımdan zayıf ve kusurludur. "Alafrangalık özentisi, aile sarsıntıları, evlilik, köle ticareti...", bu dönem romanının başta gelen konularıdır.
- 7) Tiyatro, toplumun eğitimi için bir okul gibi görülmüş, sahne tekniği ve dil bakımından başarılı örnekler verilmiştir.

Not: Bu dönem, bir "ilk'ler edebiyatı" olup "**Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa Okulu**" olarak da adlandırılır.

İlkler:

- **Özel Türkçe gazete: Tercüman-ı Ahval**, Şinasi, Agâh Efendi (1860).
- **Makale: Mukaddime**, Şinasi (Tercüman-ı Ahval'in ilk başyazısı).
- **Tiyatro: Şair Evlenmesi**, Şinasi (1859).
- **Çeviri roman: Tercüme-i Telemak**, Yusuf Kâmil Paşa (Fenelon'dan, 1859).
- **Yerli roman: Taaşuk-ı Talat ve Fitnat**, Şemseddin Sami (1872).
- **Edebi roman: İntibah**, Namık Kemal (1876).
- **Tarihi roman: Cezmi**, Namık Kemal (1880).
- **Köy romanı: Karabibik**, Nabizade Nazım (1890).
- **Eleştiri: Tahrir-i Harabat**, Namık Kemal (1885).

Birinci Dönem Tanzimat Yazarları

ŞİNASI (1826-1871)

Batı uygarlığı etkisi altındaki Türk edebiyatının kurucusudur. "İlk"leri başlatan öncü kişiliği ile dikkati çeker. Yeni Türk edebiyatının tüm sanatçıları O'nun açtığı yolda yetişmiş ve ilerlemişlerdir. Divan edebiyatının klasik kasidelik geleneğinden uzaklaşarak, bu tür şiire "nesnel" bir yaklaşım kazandırır. Edebiyatımızın ilk özlü düşüncelerini O'nda görürüz: "Milletim nev-i beşer, vatanım ruy-i zemin" (Bütün insanlar milletim, yeryüzü vatanımdır). **Şair Evlenmesi** adlı tek perdelik töre komedisi ile batılı anlamda ilk tiyatro örneğini verir. Bu eser, geleneksel halk tiyatrosu (Karagöz, Ortaoyunu) ile Batı tiyatrosu tekniğini kaynaştıran, sahne dili güçlü, çok olumlu bir başlangıcı temsil eder. Şinasi, klasisizmin etkisinde kalmış bir sanatçıdır. Noktalama işaretlerini ilk kez kullanan da Şinasi'dir.

Yapıtları: Şair Evlenmesi (tiyatro), **Müntehabat-ı Eş'ar** (şiir), **Durub-ı Emsâl-i Osmaniyye** (ilk folklor araştırması sayılan atasözü derlemesi), **Tercüme-i Manzume** (şiir çevirisi); **Tercüman-ı Ahval**, **Tasvir-i Efkâr** (gazete)...

NAMIK KEMAL (1840-1888)

Gençliğinde Divan edebiyatı yolunda şiirler yazmış, Şinasi ile tanıştıktan ve Avrupa'ya gittikten sonra, yeni edebiyatın gelişmesi ve yayılması için mücadele etmiştir. İdeallerini, yapıtlarında savunduğu görüşlerini, siyasal yaşamı ile birleştiren, kısa yaşamına büyük mücadeleler sığdıran bir yazar ve eylem adamıdır. Edebiyatın her dalında yapıt

vermiştir. Biçim bakımından eski olan şiirlerinde, edebiyatımızın o zamana kadar tanımadığı "yurt, ulus, özgürlük" gibi yeni konuları işlemiştir. O, şiirlerinde "yeni bir insan" tipi yaratmıştır. Divan şiirinin aciz, kulluk anlayışıyla biçimlenmiş edilgin insanı yerine, "kararlı, inançlı, etkin insan" anlayışını benimsetmeye çalışmıştır. Bu, onun en önemli özelliklerinden biridir.

Yapıtları: Şiirleri, kitap olarak yayımlanmamıştır. **Vatan Yahut Silistre, Zavallı Çocuk, Âkif Bey, Gülnihal, Celalittin Harzemşah, Kara Bela** (tiyatro), **İntibah** (Sergüzeşt-i Âli Bey ya da Son Pişmanlık), **Cezmi** (roman); **Tahrib-i Harabat, Takip** (eleştiri); **Tasvir-i Efkâr, Hürriyet, İbret** (gazete); ayrıca **Osmanlı Tarihi** ile ilgili çalışmalar...

ZİYA PAŞA (1825-1880)

Hem eski hem de yeni edebiyatı destekleyen tutumuyla "ikili" bir karakter gösterir. "**Şiir ve İnşa**" makalesinde, edebiyatımıza doğal bir söyleyiş kazandırmak için Halk edebiyatı biçimlerine ve söyleyişine yönelmek gerektiğini ileri sürmüştü; bir de hece ölçüsüyle "Türkü" adlı şiir yazmış; sonradan Harabat adlı antolojisinde Divan şiirini göklere çıkarmış, Halk edebiyatını yermiştir. Asıl ününü ise genel doğrularla birlikte Doğu düşüncesinin değer yargılarını yansıtan **Terkib-i Bent** adlı manzumesiyle elde etmiştir. Düzyazı türündeki yapıtlarında zulme, haksızlığa, çalıp çırpırmaya ve geriliğe karşı çıkmıştır.

Yapıtları: **Eş'ar-ı Ziya, Külliyyat-ı Ziya** (ölümünden sonra yayımlanan şiirler); **Zafername** (yergi); **Harabat** (3 cilt, Divan edebiyatı antolojisi); **Rüya, Veraset Mektupları** (siyasal içerikli yazılar); **Defter-i A'mâl** (anı)...

ÖRNEK 1

"Yıkılmış değerleri düzeltmek, eski görüşe dönmek değildir. Eski görüşün kurduğu biçimler, yeni görüşün malı olur. anlayışına dönmemiştir; Avrupa'da Rönesansın, antik anlayışa dönmediği gibi."

Bu parçada, düşüncenin akışına göre, boş bırakılan yere hangi adlar dizisi gelmelidir?

- A) Namık Kemal, Divan edebiyatı
- B) Cenap Şehabettin, Tanzimat edebiyatı
- C) Yahya Kemal, Divan edebiyatı
- D) Tevfik Fikret, Namık Kemal
- E) Ahmet Haşim, Cenap Şehabettin

(1981 ÖYS)

ÇÖZÜM

Namık Kemal, eski değerleri yeni ve çağdaş bir anlayışla ele alan şairimizdir. Hürriyet Kasidesi'nde olduğu gibi birçok şiiri biçim bakımından Divan şiirine uygunsa da bunların içerikleri çok değişik ve yenidir. Parçadaki boşluğa A'daki bilgiler yazılmalıdır.

Yanıt: A

ÖRNEK 2

"Emile Zola'nın, Auguste Cumte'un pozitif felsefesinden esinlenen tezli natüralist romanları bile artık eskimeye yüz tutmuştu. Bunlar çok sert, çok çetindi. Hele Fransız edebiyatını yeni tanıyan gençlerimiz için oldukça ağırdı. Gençler, yine bir kuşak önceki akımı izlediler."

Burada sözü edilen bir kuşak önceki akım hangisidir ve onu izleyenler kimlerdir?

- A) Romantizm; Ahmet Mithat, Namık Kemal, Şemsettin Sami
- B) Klasisizm; Şinasi, Abdülhak Hâmit
- C) Realizm; Sami Paşazade Sezai, Nabizade Nâzım, Recaizade Ekrem
- D) Sembolizm; Cenap Şahabettin, Ahmet Haşim
- E) Parnasizm; Tevfik Fikret, Yahya Kemal

(1982 ÖYS)

ÇÖZÜM

Türk edebiyatının Batı'ya yöneldiği 1860'larda, Batı'da romantizm akımı sona ermiş, yerini realizme bırakmıştı. Ancak, I. dönem Tanzimat yazarlarımız, edebiyatı toplumun eğitilmesi, Batılılaştırılması yolunda bir araç saymanın, toplum için sanat anlayışıyla hareket etmenin bir sonucu olarak, realizmi değil de ondan önceki sanat akımını, yani romantizmi benimsediler.

Yanıt: A

ÖRNEK 3

Ziya Paşa'ya karşı bir kırgınlığı vardı; biraz da bu kırgınlığın etkisiyle olacak Harabat'ın çıkışını iyi karşılamadı. Birinci cildi için Tahrib-i Harabat'ı, ikincisi için de Takip'i yazdı.

Bu paragrafta kendisinden söz edilen kişi, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Namık Kemal
- B) Abdülhak Hâmit
- C) Ahmet Mithat Efendi
- D) Ahmet Vefik Paşa
- E) Şinasi

(1986 ÖYS)

ÇÖZÜM

"Harabat" Ziya Paşa'nın hazırladığı Arap, Fars ve Türk şairleri antolojisidir. Üç ciltlik bu yapıta Ziya Paşa mesnevi biçiminde bir de önsöz (mukaddime) yazmıştır. Bu önsözde Divan şiirini övüp yücelten Ziya Paşa, daha önce yazdığı "Şiir ve İnşa" adlı makalesinde de Halk edebiyatını övmüştür. Böylece bir çelişkiye düşmüş olmaktadır. Namık Kemal Ziya Paşa'nın bu yapıtı için iki eleştiri yayımlamıştır: Tahrib-i Harabat, Takip.

Yanıt: A

İKİNCİ DÖNEM TANZİMAT EDEBİYATI

Genel Özellikleri

- 1) Sanatçılar, toplumsal sorunlardan uzaklaşmış, "sanat için sanat" eğilimi içine girmişlerdir.
- 2) Dilde sadeleşme çabaları duraksamış, dil ağırlaşmıştır.
- 3) Şiirin konusu genişletilmiş, şiirde biçim bakımından da yenilikler görülmeye başlanmıştır.
- 4) Birinci dönem sanatçılarına göre roman ve öyküde daha yetkin ürünler verilmiş, teknik bakımdan güçlü yapıtlar görülmeye başlanmıştır. Romanda realizmin etkisi başlamış, **ilk realist roman** (Recaizade Ekrem: **Araba Sevdası**) yazılmıştır. Natüralizmin etkileri görülen ve ilk köy romanı kabul edilen, Nabizade Nazım'ın **Karabibik** adlı yapıtı da bu dönemin ürünüdür.
- 5) Tiyatro önemini yitirmiş, birinci dönemde başlatılan olumlu gelişmeler devam ettirilememiş; sahne dili zayıf, oynanma amacı olmayan ürünler verilmiştir.

Not: Bu dönem, Servet-i Fünun anlayışının hazırlayıcısı da sayılan **"Ekrem-Hâmit-Sezai Okulu"** diye de anılır.

İkinci Dönem Tanzimat Yazarları

RECAİZADE MAHMUT EKREM (1847-1914)

Batı edebiyatı yanlısı genç yazar ve ozanlara önderlik eden öğretmen kişiliğiyle tanınır. Eski edebiyat yanlılarına karşı, yeni edebiyatı savunmuştur. Bu nedenle "Üstad Ekrem" diye anılmıştır. Yeni edebiyat kurallarını tanıttığı **Talim-i Edebiyat** adlı yapıtı, yıllarca ders kitabı olarak okutulmuştur. Orta düzeyde bir şair olarak kabul edilir. Arka arkaya yitirdiği çocukları için yazdığı ölüm şiirlerinde daha başarılıdır. Hece ölçüsünü de deneyen ("**Ah Nijat**" başlıklı şiir) Ekrem, şiirin konusunu genişletmiş, eski edebiyat taraftarlarının önderi durumunda olan Muallim Naci'yle "kafiyenin göz için mi, kulak için mi olacağı" konusunda uzun biçim tartışmalarına girmiştir. Düzyazı türünde de yapıtları bulunan Rezaizade Ekrem, oyunlarında, Molière'den etkilenecek klasisizmin, romanda ise realizmin etkisinde kalmıştır.

Yapıtları: **Zemzeme I - II - III, Nijat Ekrem (şiir); Araba Sevdası, Muhsin Bey, Şemsa** (roman); **Afife Anjelik, Atala, Vuslat** ve ölümünden sonra ortaya çıkan başarılı bir komedi: **Çok Bilen Çok Yanılır** (tiyatro); **Talim-i Edebiyat** (edebiyat kuramlarıyla ilgili inceleme); **Takdir-i Elhan ile Zemzeme (III) Önsözü** (eleştiri)...

ABDÜLHAK HÂMİT TARHAN (1852-1937)

Türk şiirinin içerik ve biçim bakımından yenileşmesine büyük katkılarda bulunmuş bir sanatçıdır. Yaşadığı dönemde "Şair-i Âzâm" diye adlandırılmış, o dönemin en ünlü şairi kabul edilmiştir. Hece ölçüsünü de denemiştir. Ancak yerinde sayan yeteneği, özellikle de dilinin eskiliği yüzünden günümüze ulaşamamış, unutulmuş gitmiştir. Eşi Fatma Hanım'ın ölümüyle ilgili olarak yazdığı ölüm şiirleri, en çok bilinen şiirleridir. Yabancı toplumların yaşamını ve tarihsel

konuları işlediği tiyatro yapıtlarında Shakespeare, Racine ve Corneille'i taklit etmeye çalışmıştır. Hâmit, "milli tiyatro" adını verdiği bu alandaki çalışmalarıyla Tanzimat'ın Birinci Dönemi'nde başlayan olumlu girişimleri tersine çevirmiştir.

Yapıtları: **Sahra** (pastoral bir yapıttır), **Belde, Makber, Ölü, Hacle, Bunlar O'dur** (şiir); **İçli Kız, Duhter-i Hindu, Tarık, Eşber, Tezer, Sardanapal, Liberte, Finten** (manzum ve nesir tiyatroları)...

SAMİPAŞAZADE SEZÂİ (1860-1936)

Edebiyatımızda realist türde ve köle ticaretini konu alan **Sergüzeşt** adlı romanıyla tanınmıştır. Sergüzeşt'te romantik anlayışın etkileri sürmekle birlikte bu yapıt esas olarak realisttir. Burada, Dilber adlı esir bir kızın yaşamı anlatılır. Yazarın diğer önemli yapıtı ise batılı anlamda kısa öykü anlayışının bizdeki ilk örneklerinden sayılan **Küçük Şeyler**'dir.

TANZİMAT DÖNEMİNDEKİ DİĞER YAZARLAR

Tanzimat edebiyatının birinci ve ikinci dönemlerinde dil, tarih ve tiyatro alanlarındaki çalışmalarıyla tanınan öteki sanatçılar ise şunlardır:

AHMET VEFİK PAŞA (1823-1891)

Molière'den yaptığı çeviri ve uyarlamalarıyla (adaptasyon) tanınır. Yazarın bir önemli yanı da Türk dili ve tarihi ile ilgili çalışmalarıdır.

Yapıtları: **Kocalar Mektebi, Kadınlar Mektebi, Tartuffe, Okumuş Kadınlar** (çeviri tiyatro); **Zor Nikâhı, Zoraki Tabip, Tabib-i Aşk, Dekbazlık, Meraki, Azarya, Yorgaki Dandini** (adaptasyon); **Lehçe-i Osmani** (sözlük). Türklerin tarihini araştıran Ebûlgazi Bahadır Han'ın **Şecere-i Türki** adlı yapıtının çevirisi önemlidir.

ÂLİ BEY (1844-1899)

"Direktör Âli Bey" diye de anılır. Tiyatro ve mizah alanındaki çalışmalarıyla tanınır. Türk tiyatrosunun, kişiliğini bulmasında ve doğal bir sahne dilinin oluşumunda önemli katkılar sağlamıştır. Türk mizah edebiyatının öncülerinden olan Âli Bey'in tiyatro yapıtları günümüzde de sahnelenmektedir.

Yapıtları: **Misafiri İstiskal, Geveze Berber, Letafet** (tiyatro); **Ayyar Hamza** (Scapin'in Dolapları), **Memiş Ağa, Kokona Yatıyor** (adaptasyon); **Lehçetü'l-Hakâyık** (sözcüklerin mizahi yönden karşılıklarını veren bir sözlük)...

ŞEMSETTİN SAMİ (1850-1904)

İlk yerli roman kabul edilen **Taaşuk-ı Talat ve Fitnat**'ın yazarı olan Şemsettin Sami, Tanzimat döneminin en büyük dil bilginidir. Türkçenin sadeleşmesi konusunda ilk bilimsel yaklaşımları ortaya koymuş; yetkin bir edebiyatın ancak sade bir dille gerçekleştirilebileceğine dikkat çekmiştir.

Yapıtları: **Taaşuk-ı Talat ve Fitnat** (roman); **Kamus-ı Türki** (Türkçenin ilk büyük sözlüğü sayılır), **Kamus-ı Fransevi, Küçük Kamus-ı Fransevi** (Türkçeden Fransızcaya, Fransızcadan Türkçeye Sözlük), **Kâmus-ül A'lâm** (6 cilt, Türkçenin tamamlanmış ilk ansiklopedisidir). Çeviriler: **Sefiller** (Victor Hugo), **Robinson** (Daniel Defoe)...

MUALLİM NACİ (1850-1893)

Eski edebiyat taraftarı olan görüşleriyle tanınır.

Yapıtları: Ateş-pâre, Şerâre, Fûruzan (şiir); Ömer'in Çocukluğu (anı); Demdeme (eleştiri); Lügat-ı Naci (söz-lük)...

NABİZADE NAZIM (1862-1893)

Edebiyatta, konuşma dilinden yararlanmak gerektiğini savunmuş; kişilerini, kendi dilleriyle konuşturmaya çalışmıştır. Araya girip kendi düşüncesini belirtmekten kaçınarak öyküleme tekniğine uyan bir yapı kurmayı başarmıştır. "Karabibik"te ilk kez toprakla ilgili sorunları işlemiş; Antalya-Kaş ilçesine bağlı Beymelik köyünün insanlarını tanıtmıştır. "Zehra" romanında, psikolojik çözümlmelerden de yararlanarak eski İstanbul yaşamını sergilemiştir. Yapıtlarında natüralist-realist etkiler görülür.

Yapıtları: Yedigârlarım, Hâlâ Güzel (uzun öykü); Karabibik (uzun öykü-roman); Zehra (roman)...

AHMET MİTHAT (1844-1913)

Yapıtlarında halkın eğitimini ön planda tutmuştur. Okuyucuya bilgi vermek için sık sık konu dışına çıkar; anlatımda araya girerek okuyucu ile konuşur gibi yazar. Bu, ondaki romantik etkileri göstermektedir. Fen, sanat, tarih, coğrafya vb. her alanda ansiklopedik bilgi aktarır. Çok üretken bir yazardır; 200 kadar kitap yazmıştır.

Yapıtları: Hasan Mellah, Hüseyin Fellah, Yeniçeriler, Henüz On Yedi Yaşında, Felatun Bey ile Rakım Efendi (roman); Letaif-i Rivayat (25 kitap; telif, çeviri öykü)... Ayrıca tiyatro, tarih, anı, gezi türlerinde pek çok yapıtı vardır.

ÖRNEK 4

"Bizde roman Halit Ziya ile başlar. Namık Kemal'in romanı, sadece denemede kaldı. Onunla hemen aynı yıllarda işe başlayan Mithat Efendi'nin halka okuma zevkini aşılamahtaki hizmeti inkâr edilemez. Fakat sanat yapısının ilk koşulu olan biçimden daima yoksundu. Birçok sorunlara dokunmasına, hayatımızdaki aykırılıkları görmesine, hatta şöyle böyle sürükleyici olaylar bulma yeteneğine karşın yazdıklarına hiçbir hayat sıcaklığı geçmedi. Bulduğu bazı yerli tipler, romancılık sanatına, ancak başkalarının elinde yeniden yoğrulduktan sonra mal oldu."

Parçada Ahmet Mithat'ın romancılığına ilişkin özelliklerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Okuyucunun genel bilgisini genişletmeyi amaçlaması
 - B) Geniş halk kitlelerine okumayı sevdirmesi
 - C) Romanlarının teknik yönden kusurlu olması
 - D) Kimi romanlarında "realizm"in izlerinin bulunması
 - E) Kimi romanlarında yerli hayat sahnelerine rastlanması
- (1982 ÖYS)

ÇÖZÜM

Ahmet Mithat'ın akla ilk gelen özelliği, yapıtlarıyla geniş kitlelere okumayı sevdirmeye çalışması (parçada bu var) ve romanlarında olsun öykülerinde olsun, olayın akışını keserek okurlara çeşitli konularda bilgiler vermeye çalışmasıdır (Parçada buna değinilmemiştir). Buna göre B, C, D, E parçada yer almış, A'ya değinilmemiştir.

Yanıt: A

TANZİMAT EDEBİYATINDA ÖYKÜ VE ROMAN

Divan edebiyatımızın Leyla ile Mecnun, Hüsrev ile Şirin, Yusuf ile Züheyla gibi mesnevilerini; halk edebiyatımızın Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre, Arzu ile Kanber gibi öykülerini ve meddah öykülerini; Battal Gazi, Hayber Kalesi gibi dinsel ve tarihsel öyküleri bir kenara bırakırsak, Avrupa'daki anlamıyla öykü ve roman türleri Türkiye'ye Tanzimat edebiyatı ile girmiştir. Çeviri ile başlayan bu süreç, taklitler ile devam ederek gelişmiş ve zamanla kimliğini kazanarak günümüze gelmiştir.

Edebiyatımızda görülen roman biçimindeki ilk eser, Yusuf Kâmil Paşa'nın Fénelon'dan çevirdiği "Telemak"tır (1859). Bu eser özetlenerek çevrilmesine karşın uzun yıllar ("ahlak kitabı" olarak görüldüğünden) okullarda okutulmuştur.

Bu ilk dönemde bu çeviriyi izleyen birçok eser daha çevrilmişti. Ancak, bu eserlerdeki en büyük sorun "dil"di. Dil oldukça ağırdı. Alışlagelen eski dil kullanımı Batı romanına uygun değildir. İkincisi de Batı kültürü ile Osmanlı kültürü arasındaki ahlak farkıydı. Çevrilecek eserler Müslüman ahlakına ters düşmemeliydi.

Türk edebiyatında öykü ve roman alanındaki yerli ürünler, Ahmet Mithat'ın 1870'te basılan "Kıssadan Hisse" ve "Letaif-i Rivayat" adlı öykü kitapları ile verilmeye başlandı.

Tanzimat döneminde çeviri eserler için söz konusu olan dil ve ahlak sorunları yerli eserlerin de başlıca sorunları oldu.

Tanzimat Edebiyatı Öykü ve Roman Özellikleri:

- 1) Tanzimat edebiyatı öykü ve romanında olaylar çoğunlukla günlük yaşamdan veya tarihten alınmıştır; olayların olmuş ya da olabilir izlenimi vermesi gerektiği konusunda bütün Tanzimat romancıları birleşmişlerdir.
- 2) İlk öykülerde topluluk önünde anlatılan meddah öykülerinin etkisi ve tekniği görülür.
- 3) Daha ilk eserlerden başlayarak, Tanzimat edebiyatı öykü ve romancılarının bir kısmı halka (Ahmet Mithat, Emin Nihat, Şemsettin Sami, Nabizade Nazım), bir kısmı aydın kişilere (Namık Kemal, Sami Paşazade Sezai, Recaizade Mahmut Ekrem) seslenmeyi tercih etmişlerdir.
- 4) Bunun sonucu olarak da, halka seslenen yazarlar sadece dile, aydın kişilere seslenen yazarlarsa yabancı sözcük ve dil kuralları ile yüklü bir dille yazmışlardır.
- 5) Eserler genel olarak, duygusal, acıklı konular üzerine kurulmuştur.
- 6) Tanzimat öykü ve romanında, "Tutsaklık", zorla yapılan evliliklerin doğurduğu acı sonuçlar; Batı uygarlığı ile Osmanlı uygarlığı arasındaki farkların karşılaştırılması; kadın erkek arasındaki ilişkilerde değişik ortamlarda gelişen evlilik, âşık olma temaları... ağırlıklı olarak işlenmiştir.
- 7) Tanzimat edebiyatının ilk döneminde yetişen ve romantizm akımının etkisi altında kalan yazarların eserlerinde bu akımın özelliği olarak:
 - a) Tesadüflere çok yer verilmiştir.
 - b) Yazarların kişiliği gizlenmemiş; ikide bir okuyucuya "Ey Kaari!" (okuyucu) diye seslenilmiş; olaylar okuyucuyla konuşa konuşa yürütülmüştür.

- c) Sırası düştükçe, olayın yürüyüşü durdurulmuş, bir takım bilgiler verilmiştir.
- d) Roman aracılığı ile bireyi eğitme ve toplumu düzeltme amacı gözetilmiş; bunun için de siyaset, din, ahlak, felsefe... ile ilgili düşünce ve bilgiler ya olayın akışı durdurularak ya da olayların örülüşü içinde dolaylı olarak okuyucuya aktarılmıştır.
- e) Kahramanlar çoğu zaman yaşamdan alınmış doğal kişilerdir. Ancak kimi zaman olağanüstü olaylara ve insanlara da yer verilmiştir.
- f) Kahramanlar çoğu zaman tek yönlüdür. İyiler tamamen iyi, kötüler de tamamen kötüdür.
- g) Olayların sonunda, çoğu zaman iyiler ödülleri, kötüler ya da suçlular cezalarını alırlar.
- h) Kahramanlar çoğu zaman bir görüşte âşık olurlar.
- i) Yer ve çevre tasvirleri çoğu zaman eseri süslemek için yapılmıştır.
- j) Kişi tasvirleri de çoğu zaman olay içinde eritilmemiş; tersine, olayın yürüyüşü durdurularak, kişinin kaşı, gözü, saçı... teker teker anlatılmıştır.
- 8) Tanzimat edebiyatının ikinci döneminde yetişen realizm (gerçekçilik) ile natüralizm (doğalcılık) akımlarının etkisi altında kalmaya başlayan yazarların eserlerinde ise, gözleme önem verilmiş, nedenlerle sonuçlar arasında bağlar aranmış, olağanüstü olaylar ve kişiler bırakılmış, anlatılan her şeyin olabilir izlenimini bırakmasına dikkat edilmiştir.

Tanzimat Edebiyatının Öykü ve Roman Yazarlarının Başlıcaları

Romantizm etkisi altındakiler:

- Ahmet Mithat
- Şemsettin Sami
- Namık Kemal

Realizm etkisi altındakiler:

- Samipaşazade Sezai
- Recaizade Mahmut Ekrem

Natüralizm etkisi altındakiler:

- Nabizade Nazım

TANZİMAT'TA TİYATRO

Batılı anlamıyla tiyatro da Tanzimat döneminde görülür. Bu dönemde geleneksel tiyatro içine giren türler (kukla, karagöz, ortaoyunu gibi) de varlığını sürdürmüştür. Tanzimat'ın ilk yıllarında İstanbul'un çeşitli yerlerinde tiyatro binaları yapılmış; önceleri özellikle İtalyan ve Fransız, daha sonra da Ermeni tiyatro toplulukları bu binalarda oyunlar sergilemiştir.

Mardiros Mınakyan'ın kurduğu Osmanlı Dram Kumpanyası Türkçe oyunlar sahnelemeye devam etmiştir. Türk edebiyatında ilk tiyatro yapıtı olarak Hayrullah Efendi'nin (1817-1866) Hikâye-i İbrahim Paşa ve İbrahim-i Gülşenî (1844) adlı dramı gösterilmektedir. Ancak sahnelenme olanağı da bulunduğu ve Tercüman-ı Ahval gazetesinde tefrika edildiği için ilk yerli tiyatro yapıtı olarak Şinasi'nin Şair Evlenmesi (1860) akla gelir. Bu yapıt, aynı zamanda bizdeki ilk güldürü (komedi) olarak kabul edilmektedir. Ali Haydar (1836-1914) ilk trajedi, Direktör Âli Bey (1844-1899) de karakter güldürüsü örnekleri vermiştir. Yazara, çevirmene, tiyatroya, maddi ve manevi destek sağlayan devlet adamı olarak Ahmet Vefik Paşa (1823-1891)'nın Tanzimat tiyatrosuna çok büyük katkısı olmuştur. Moliere'den yaptığı çeviri ve uyarlamaları çok önemlidir. Feraizade Mehmed Şakir (1853-1911) duru bir Türkçe ve başarılı bir teknikte yazdığı oyunlardan ötürü "Türk Moliere" olarak adlandırılmıştır.

Bu dönem tiyatrolarında çoğunlukla toplumsal ve tarihsel konular işlenmiştir. Öbür türlere oranla Tanzimat döneminde tiyatro çok daha etkili olmuştur. Bu bakımdan bazı Tanzimat yazarları (Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hâmit) tiyatro oyunları da yazmıştır.

MEF YAYINCILIK

ÖRNEK 5

(I) Tanzimat romanının ilk evrelerinde meddah tekniğinin etkisi görülür. (II) Romanlardaki olaylar genellikle duygusal ve acıklı konular üzerine kurulmuştur. (III) Başta Namık Kemal'in romanları olmak üzere, hemen hepsinde kişiler tek yönlüdür; iyiler çok iyi, kötüler çok kötüdür. (IV) Betimlemeler olayı ve kahramanı daha iyi yansıtmak için değil, süs içindir. (V) Ahmet Mithat, Recaizade Mahmut Ekrem gibi Tanzimatçılar aydınlara; Namık Kemal, Samipaşazade Sezai gibi sanatçılar da halka seslenmişlerdir.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisinde bilgi yanlış vardır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

ÇÖZÜM

Yukarıda "Tanzimat Edebiyatı Öykü ve Roman özellikleri" başlığı altında verilen bilgilere bakarsak, soruda verilen V. cümledeki açıklamanın yanlış olduğunu görürüz.

Yanıt: E

ÇÖZÜMLÜ TEST

1. Şinasi için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Fransızcadan çevirdiği bazı şiirleri Tercüme-i Manzume adlı kitapta toplamıştır.
 B) Batılı anlamda ilk yerli tiyatronun yazarıdır.
 C) Dil ve edebiyat üzerine görüşlerini “Şiir ve İnşa” makalesinde ifade etmiştir.
 D) İlk şiir çevirileri, ilk fabl örnekleri, ilk edebi tiyatro, ilk makale vb. ona aittir.
 E) Devrimci kişiliği ve eğitici, hukukçu özelliğiyle klasizizmden etkilenmiştir.

ÇÖZÜM

Şinasi, Tanzimat edebiyatının kurucusu sayılır. “İlk”lerin pek çoğu ona aittir. Sorunun A, B, D, E seçeneklerinde verilen bilgiler doğrudur.

Yanıt: C

2. Aşağıdaki sanatçı-yapıt eşlemelerinden hangisi yanlıştır?

- A) Ziya Paşa – Şiir ve İnşa
 B) Ahmet Mithat Efendi – Felatun Beyle Rakım Efendi
 C) Samipaşazade Sezai – Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat
 D) Tevfik Fikret – Rubab-ı Şikeste
 E) Ahmet Haşim – Gurabahane-i Laklakan

ÇÖZÜM

“Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat” Şemsettin Sami'nin yapıtıdır. Bu yapıt bizde ilk yerli roman denemesidir. Büyük ölçüde halk hikâyesi geleneğinin izlerini de taşır. Buna göre C'deki eşleme yanlıştır.

Yanıt: C

3. (I) Tanzimat edebiyatı sanatçıları, dilde sadeleştirme çalışmalarını başlattılar. (II) Ancak onların asıl amacı dili sadeleştirmek değil, halka yeni fikirleri yaymaktı. (III) Bu nedenle de topluma, o toplumun anlayabileceği bir dille seslenmeye çalıştılar. (IV) Adalet, kanunun üstünlüğü, eşitlik, hürriyet gibi yeni düşünceleri yaymak amacıyla yeni nazım biçimleri denediler. (V) Şiirlerde aruz ölçüsünden ve beyit düzeninden vazgeçmediler.

Bu cümlelerin hangisinde bilgi yanlışlığı yapılmıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

ÇÖZÜM

Tanzimat sanatçıları -özellikle Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa- yapıtlarında kanun, adalet, hürriyet... kavramlarını ve düşüncelerini işlemişlerse de bunu “yeni nazım biçimleri” içinde yapmamışlardır. IV'te verilen bilgide yanlışlık vardır.

Yanıt: D

4. Aşağıdakilerin hangisi Tanzimat edebiyatının II. dönemi için söylenemez?

- A) Gazetecilik ve tiyatro I. dönemdeki işlevini yitirmiştir.
 B) “Eski ve yeni” tartışmalarının ele alındığı edebi makaleler yazılmıştır.
 C) Yapıtlar, teknik açıdan I. dönemden daha başarılıdır.
 D) I. döneme göre daha sade bir dil kullanılmıştır.
 E) Batılılaşmanın yanlış anlaşılması, köle ticareti gibi konular işlenmiştir.

ÇÖZÜM

Tanzimat'ın ikinci dönemi II. Abdülhamit'in baskıcı yönetimine (istibdat) rastlar. Bu dönemde edebiyatın toplumsal amacı, dolayısıyla geniş kitlelere ulaşarak onları eğitime coşkusu kalmamıştır. Bu nedenle, I. dönemde başlayan “dilde sadeleşme çabaları” da sona ermiştir. D'de söylenenler yanlıştır.

Yanıt: D

5. Dilber çok küçük yaşta Kafkasya'dan kaçırılmış bir Çerkes kızıdır. Esirciler Batum Kumpanyası'nın bir vapuruyla onu İstanbul'a getirirler. Hacı Ömer adındaki bir esir tüccarı, kızı emekli bir mutassarrıfın evine kırk lira gibi o zaman için yüksek bir ücretle satar. Dilber'in acıklı serüveni bundan sonra başlar. Çeşitli nedenlerle birkaç kez satılan esir kız, en son Mısır'da Nil Nehri'ne atlayarak intihar eder.

Yukarıda özetlenen roman, Tanzimat edebiyatı romanının yaygın temalarından biri olan “esir ticareti”ni işlemektedir. Bu roman ve yazarı aşağıdakilerin hangisinde verilmiştir?

- A) Namık Kemal – İntibah
 B) Ahmet Mithat – Yeniçeriler
 C) Samipaşazade Sezai – Sergüzeşt
 D) Recaizade Mahmut Ekrem – Araba Sevdası
 E) Şemsettin Sami – Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat

ÇÖZÜM

Parçada özetlenen roman Samipaşazade Sezai'nin “Sergüzeşt” adlı romanıdır.

Yanıt: C

KONU TESTİ

1. Aşağıdakilerden hangisi, Tanzimat edebiyatı birinci dönem şiirinin özelliklerinden biri değildir?

- A) Nazım birimi genellikle beyittir, dörtlük de kullanılmıştır.
- B) Tam ve zengin kafiyelere, rediflere yer verilmiştir.
- C) Söz sanatları sanat için değil, amacı daha iyi anlatmak için kullanılmıştır.
- D) Batı edebiyatından alınan nazım biçimleri (sone, terza-rima) kullanılmıştır.
- E) Anlatımı; söylev verir gibi, meydan okuyan, eleştirci, karşılaştırmacı niteliktedir.

2. Tanzimat birinci dönem sanatçılarının anlaşılabilir bir dil anlayışı savunmaları ve bunu az da olsa özellikle tiyatro alanında hayata geçirmeleri, aşağıdakilerin hangisine bağlanabilir?

- A) Batı edebiyatından etkilenmelerine
- B) Çeviri yapıtların oluşturulmasına
- C) Halkı eğitmeyi amaç edinmelerine
- D) Gazeteciliğin başlamış olmasına
- E) Yeni konuların işlenmesine

3. Aşağıdakilerin hangisi, Tanzimat romanının belirleyici özelliklerinden biri değildir?

- A) İlk ürünlerde, topluluk önünde anlatılan meddah öykülerinin etkisi ve tekniği görülür.
- B) Roman aracılığıyla bireyi eğitime ve toplumu düzeltme amacı güdülür.
- C) Tutsaklık, zorla yapılan evlilikler ve bunun doğurduğu kötü sonuçlar, Batı ve Doğu uygarlıklarının çatışması vb. en çok ele alınan konulardır.
- D) Kahramanlar çoğu zaman tek yönlüdür; iyiler tamamen iyi, kötüler tamamen kötüdür.
- E) Anlatıcı (yazar), kişiliğini gizler; romanın akışını bozarak okuyucuya bilgi vermektan kaçınır.

4. Aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) İlk yerli roman, Şemsettin Sami tarafından yazılan Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat'tır.
- B) Samipaşazade Sezai'nin Sergüzeşt romanının konusu "esir ticareti"dir.
- C) Rezaizade Mahmut Ekrem'in Araba Sevdası adlı eseri, bizdeki ilk realist roman sayılır.
- D) İlk natüralist roman, Samipaşazade Sezai'nin Küçük Şeyler'dir.
- E) İlk çeviri roman, Fénelon'dan çevrilen Terceme-i Telemak'tır.

5. Tanzimat döneminde ilk romanlar, Fransız edebiyatının etkisi altında olmakla birlikte halk hikâyeciliği geleneğimize de izler taşır. Bu tutumun baş temsilcisi olan ---- gerek çağdaşlarınca gerekse kendinden sonraki yazarlarca küçümsenmesine karşın sonuna kadar bu yolu sürdürmüş ve o dönemde en çok okunan halk romancısı olmuştur.

Bu parçada boş bırakılan yere, aşağıdaki isimlerden hangisi getirilmelidir?

- A) Halit Ziya Uşaklıgil
- B) Mehmet Rauf
- C) Şemsettin Sami
- D) Ahmet Mithat
- E) Namık Kemal

6. Aşağıda verilen bilgilerden hangisi, Namık Kemal'e ait değildir?

- A) Londra'da Ziya Paşa ile Hürriyet gazetesini çıkararak baskıcı yönetime karşı gelmiştir.
- B) "Vatan yahut Silistre" adlı oyunu, sahnelenen tek oyunudur.
- C) Şiirlerinde eski biçimleri kullanırken konuda yeni olmayı başarabilmiştir.
- D) Türk edebiyatında "vatan, özgürlük" konularını işleyen ilk sanatçıdır.
- E) La Fantoine'den çeviriler yapmış, yapıtlarında klasisizm kurallarına bağlı kalmıştır.

7. Tanzimat kuşağının halka en yakın sanatçısıdır. Yazdığı sayısız romanda halk dilini kullanmış, bir öğretmen duyarlılığıyla halkı eğitmeyi amaçlamıştır. Roman türünün yaygınlaşmasında önemli bir yere sahiptir. Lataif-i Rivayat başlığıyla yazdığı öyküleri de onun başarısını anlatmaya yeter.

Bu parçada sözü edilen sanatçı, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ahmet Mithat Efendi
- B) Şemsettin Sami
- C) Ahmet Vefik Paşa
- D) Halit Ziya Uşaklıgil
- E) Namık Kemal

8. Aşağıdakilerden hangisi, Recaizade Mahmut Ekrem için söylenemez?

- A) "Araba Sevdası" romanında, yanlış Batılılaşma anlayışını eleştirdiği
 B) "Ah Nijat" adlı şiirinde, hece ölçüsünü de denediği
 C) "Göz için değil, kulak için uyak" anlayışına öncülük ettiği
 D) Kimi yapıtlarında realizmin etkisinin görüldüğü
 E) "Tiyatro, oynanmak için değil, okunmak içindir." görüşünü savunduğu

9. (I) Şiirin konusunda büyük değişiklikler yapan Tanzimat sanatçıları, (II) şiirin biçim özelliklerinde Divan şiirinden farklılaşmamışlardır. (III) Aruz ölçüsü yine hâkimiyetini sürdürürken (IV) uyak türü ve düzeni değişmemiştir. (V) Biçimdeki tek değişiklik şiirde beyit biriminden vazgeçip dörtlük kullanmaları olmuştur.

Tanzimat edebiyatı için yukarıdaki cümlelerin hangisinde bilgi yanlışlığı yapılmıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

10. (I) Tanzimat edebiyatıyla birlikte Türk edebiyatına anı, eleştiri, roman, tiyatro gibi türler girmeye başlar. (II) Bu türlerin yanında Türk edebiyatı baskı, özgürlük, vatan, eşitlik konularıyla tanışır. (III) Şiirde, karşı olunan Divan edebiyatının nazım biçimi olan "beyit" kullanılır. (IV) Birinci dönemde başlayan dilde sadeleşme eğilimi sonucu ikinci dönemde şiirin dili sadedir. (V) "Halk için sanat" anlayışı güdülen I. Dönemde tiyatro türüne önem verilmiştir.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde bir bilgi yanlışlığı vardır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

11. (I) Tanzimat döneminde hece ölçüsü ve ulusal şiir değerlerinin önemine değinilmiş; fakat aruz ölçüsü kullanılmıştır. (II) Kimi yeni biçim denemeleri dışında genel olarak Divan edebiyatı şiirine bağlı kalmıştır. (III) İlk kez şiire, konusuna göre, başlık konulmuştur. (IV) Birinci dönemin şairleri toplumsal, ikinci dönemin şairleri bireysel konulara eğilmiştir. (V) Parnasizm ve sembolizm bu döneme damgasını vuran akımlardır.

Numaralı cümlelerin hangisinde bilgi yanlışlığı vardır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

12. Tanzimat edebiyatçıları çelişkiler içindedir. (I) Hece ölçüsünü savunurlar; ama şiirlerini aruzla yazarlar. (II) Sade dil kullanmanın gereğine dikkat çekerler; ama dilleri ağırdır. (III) Tiyatroya önem vermek gerektiğine inanırlar; ama bu alanda pek ürün vermezler. (IV) Yeni bir edebiyat gerektiğini düşünürler; ama gazel, kaside yazmaktan vazgeçemezler. (V) Edebiyatı halk için yapmak gerektiğine inanmışlardır; ama Ahmet Mithat gibi bir iki istisnayı saymazsak yine aydınlar tarafından okunmuşlardır.

Bu parçada özellikle birinci dönem Tanzimatçıların çelişkileri sayılırken numaralanmış yerlerin hangisinde yanlış bilgi verilmiştir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

13. Aşağıdakilerin hangisi, Ahmet Vefik Paşa ile Direktör Ali Bey'in ortak yönü sayılmaz?

- A) Tiyatro alanında tanınmış olmaları
 B) Moliere'den uyarılama yapmaları
 C) Yöneticilik görevinde de bulunmaları
 D) Dil alanında ürün vermiş olmaları
 E) Türkçülük akımının öncülerinden olmaları

1.D 2.C 3.E 4.D 5.D 6.E 7.A 8.E 9.E 10.D 11.E 12.C 13.E

YENİÇAĞDA AVRUPA

Yeniçağda Avrupa'da Ortaçağın siyasi, sosyal ve ekonomik özellikleri büyük ölçüde değişikliğe uğramıştır. Ortaçağın siyasi özelliği; kilisenin egemenliğinde **feodalite** sisteminin olmasıdır. Bu sistem aynı zamanda kültürel, sosyal ve ekonomik yapıyı da etkilemektedir. Ortaçağda Avrupa'nın büyük kısmında egemen güç Kutsal Roma German İmparatorluğu idi. Bu devletin başına geçen hükümdarlar papanın elinden taç giyiyorlardı. Feodalite düzeninde senyörler toprakları üzerinde yaşayan insanlar üzerinde mutlak haklara sahiptiler. Kilise dünyevi haklara sahipti ve düşünce alanında kilisenin koyduğu kurallar geçerliydi, bunların dışına çıkmak mümkün değildi. Bu nedenle ferdin yaratıcılığını göstermesi olanaksızdı.

Yeniçağın başlarında bu durum değişmeye başladı ve Yeniçağ Avrupası yeni özellikler kazandı.

Yeniçağ Avrupasının Özellikleri Nelerdir?

- Feodalite yıkılmış ve ulusal monarşiler ortaya çıkmıştır.
- Papa ile krallar arasındaki mücadele kralların lehine sonuçlanmıştır.
- Ekonomik etkinlikler gelişmiş ve Avrupalılar kıta dışına yayılmışlardır.
- Hümanizma ve Rönesans hareketleriyle, düşünce devrimi ve bireyin yaratıcılığı ortaya çıkmıştır.
- Reform hareketleriyle Katolik Kilisesi sorgulanmış ve Protestanlık ortaya çıkmıştır.

Ulusal Monarşilerin Kurulması:

- Fransa'da Kral XI. Lui, Yüzyıl Savaşları'ndaki kayıplarından da yararlanarak soyluların üzerine gitmiş ve onların topraklarını ilhak etmiştir. Böylelikle Fransa, Avrupa'nın en güçlü merkezi krallıklarından biri haline gelmiştir.
- İngiltere'de devletin gerçek hâkimi büyük toprak sahibi konumunda olan feodal beylerdi. Bu soylu aileler, Yüzyıl Savaşları'ndan sonra aralarında **İki Gül Savaşı** (1455 – 1485) denilen bir iç savaş başlattılar. Bu savaş, İngiltere'de feodal beylerin gücünü zayıflattı ve Tudor Hanedanlığı'nın mutlakiyet rejimi ortaya çıktı. İngiltere bundan sonra büyük bir sömürge imparatorluğu haline geldi.
- İspanya'da soylulara karşı verilen mücadele sonucunda monarşik yönetim kuruldu.

Bu gelişmelerle, Ortaçağın sonlarında feodalite rejimi Almanya ve İtalya dışındaki Avrupa ülkelerinde egemenliğini yitirmiş ve mutlak krallıklar kurulmuştur.

Teknoloji Alanındaki Gelişmeler:

- Topun kullanılması, derebeylerinin güçlü surlarının yıkılmasına ve feodalitenin sona ermesine zemin hazırlamıştır.

- Ülke kavramına sahip çıkan krallar, topraklarını korumak için düzenli ordular kurmuşlardır. Hareketli toplar ve hafif ateşli silahlar, bu orduların en önemli desteği olmuştur.
- Pusulanın kullanılması, gemiciliğin gelişmesine yol açmış ve Coğrafi Keşiflere çıkılmasını kolaylaştırmıştır. Matbaanın kullanılması, iletişim olanaklarını geliştirmiş ve düşünce akımları yaygınlaşmıştır.

Yeniçağ Avrupasının Önemli Olayları Nelerdir?

• Coğrafi Keşifler:

Avrupa Hıristiyanlığı'nın Haçlı Seferleri'nde başarılı olamaması, Baharat ve İpek Yollarının İslam dünyasının denetiminde kalması anlamına geliyordu. Bu durum, **Coğrafi Keşiflerin** başlamasında etkili olmuştur.

Anahtar sözcük

Coğrafi Keşifler: Başta Portekiz ve İspanya olmak üzere Batı Avrupa devletleri, Baharat ve İpek yollarının kaynak ülkeleri olan Hindistan ve Çin'e doğru ulaşabilecek deniz yolları aramaya koyuldular.

Avrupalıların Coğrafi Keşiflere Çıkmalarının Nedenleri:

- Avrupa'da ticaretin gelişmesi, değerli madenlere duyulan gereksinimi artırmıştır.
- Doğunun zenginliklerine aracsız ulaşabilecekleri yollara gereksinim duymuşlardır.
- Hıristiyanlığı yaymak istemişlerdir.

Coğrafi Keşifleri'nin Sonuçları:

- Dünyanın yuvarlak olduğu kanıtlandı. **Bu durum, Kilişeye olan güvenin azalmasına ve Reform hareketlerine yol açmıştır.**
- Keşfedilen Amerika ve Avustralya gibi yerlere göçler oldu. **Bu durum, dünyanın etnik coğrafyasını değiştirmiştir.**
- Atlas Okyanusu kıyısındaki limanlar önem kazandı. Akdeniz limanları ve ticareti önemini yitirdi. **Bunun sonucunda, İpek ve Baharat yollarının ikinci dereceye düşmesi, bu yollara sahip olan Osmanlı İmparatorluğu'nu olumsuz etkilemiştir.**
- Sömürge imparatorlukları kurulmuştur. **Zenginleşen burjuva sınıfı Rönesans hareketlerine öncülük etmiştir.**
- Toprak mülkiyeti ticaretin karşısında önem kaybetmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Coğrafi Keşiflere Karşı Aldığı Önlemler Nelerdir?

Osmanlı İmparatorluğu, Coğrafi Keşifler yapılırken Yükselme dönemini yaşıyordu. Akdeniz limanlarının önemini yitirmesi ve İpek, Baharat Yollarının ikinci dereceye düşmesi, bu yollar üzerinde denetim kurup, vergi geliri sağlayan Osmanlı'nın ekonomisini olumsuz etkiledi. Osmanlı'da enflasyon ve işsizlik arttı. Kanuni Sultan Süleyman, Akdeniz ticaretini yeniden canlandırmak amacıyla Fransa'ya kapitülasyonlar verdi. Portekizlileri Hindistan'dan uzaklaştırmak amacıyla Hint Deniz Seferleri düzenlendi. Ancak Osmanlı bu seferlerle amacına ulaşamadı. Sadrazam Sokollu Mehmet Paşa, Akdeniz ile Kızıldeniz'i bir kanalla birleştirerek Hindistan yolunu yeniden denetim altına almak amacıyla Süveyş Kanalı projesini hazırladı. Ancak bu proje uygulanamadı. III. Murat döneminde İngiliz ve Hollandalılara da kapitülasyon verildi.

• Hümanizma ve Rönesans Hareketleri:

Ortaçağda Katolik Kilisesi çoktanrılı bir dönemin ürünleridir diye İlkçağ İyonya, Yunan, Roma düşüncesini ve edebiyatını yasaklayıp unutturmaya çalışmıştı. XIII. yüzyıldan başlayarak İlkçağ düşüncesi Avrupa'da yeniden uyanmaya başladı. XIV. ve XV. yüzyıllarda **Hümanizma** doğdu.

Anahtar sözcük

Hümanizma: Evrene, doğaya ve topluma dinsel açıdan bakışın yerini eleştirel, akılcı bakış açısı aldı. Tüm üstünlük ve eksiklikleriyle insan ve insan aklı, her şeyin ölçüsü olarak alındı.

Edebiyat alanında başlayan hümanizma hareketinin geliştirdiği ölçüler güzel sanatlarda da etkisini gösterdi. Ortaçağ Hıristiyan sanatının ölçüleri aşıldı. İnsan, güzel sanatların tüm dallarının temel konusu ve ölçüsü oldu. Bu gelişmelere **Rönesans** adı verildi.

Anahtar sözcük

Rönesans: Antikçağ bilim, sanat ve felsefe anlayışının yeniden doğuşudur. Resim, heykel ve mimarlıkta büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. XV. ve XVI. yüzyıllarda İtalya'da başlayan bu gelişme XVI. ve XVII. yüzyıllarda diğer Avrupa ülkelerine yayılmış ve Avrupa'da canlı bir sanat ortamı oluşmuştur.

Rönesans'ın Sonuçları:

- Skolastik düşüncenin zayıflamasına ve Reform hareketlerinin başlamasına yol açtı.
- Pozitif bilimler ve teknoloji gelişmeye başladı.
- Soyut sanat anlayışı, yerini somut anlayışa bıraktı.

• Reform Hareketleri:

Avrupa'da Katolik Kilisesi'nin birçok uygulamasının Hıristiyanlığın aslına uygun olmadığı ortaya çıktı. İncil'in matbaa sayesinde çok sayıda basılması ve ucuz olması, kutsal ki-

tapların ulusal dillere çevrilmesi sonucunda halk kilisenin saptırmalarını öğrendi. Almanya'da Martin Luther, Kilise'nin endüljans satışına ve papanın yanılmazlığı ilkesine karşı çıkarak Reform hareketlerini başlattı. Geniş topraklara sahip olan Kilise, Avrupa'nın en güçlü derebeyliği durumundaydı. Geniş köylü yığınlarını toprak kölesi (serf) olarak çalıştıran Kilise, onların tepkilerinin de hedefi oldu.

Reform'un Sonuçları:

- 1555 Ogsburg Barışı ile Almanya'da Protestan Kilisesi'nin varlığı tanındı.
- Avrupa'da yeni mezhepler (Protestanlık) ortaya çıktı. Avrupa mezhep birliği bozuldu.
- Katolik Kilisesi, Avrupa'da bilimsel düşüncenin ve genel olarak toplumsal gelişmenin önünde bir engel olmaktan çıkarıldı.
- Protestanlığı kabul eden ülkelerde kilise, önce eğitim, daha sonra yönetim alanından çekildi.
- Kilise ve Papalığın güç kaybı monarşilerin güçlenmesine olumlu katkı sağladı.
- Laiklik anlayışı gelişti.

Avrupa'da Meydana Gelen Reform Hareketleri'nin Osmanlı Devleti'ne Etkileri Nelerdir?

Osmanlı Devleti'nde yaşayan çok sayıda Hıristiyan, Reform hareketlerinden etkilenmemiştir. Çünkü Osmanlı, Hıristiyanlara geniş haklar vermiş ve onları Kilise'nin dini çıkarlarına alet olmaktan korumuştur. Almanya'da Reform hareketleri yaşanırken Osmanlı Devleti'nde Yükselme dönemi yaşanıyor ve padişah Kanuni Sultan Süleyman'dı. Kanuni, Osmanlılara karşı Hıristiyan birliğinin oluşmasını engellemek amacıyla Almanya'da imparatora karşı ayaklanan Protestan prenslikleri destekledi ve Reform'un tutunmasına katkıda bulundu.

Yeniçağ Sonlarında Genel Durum Nedir?

- Coğrafi Keşiflerle birlikte büyük sömürge imparatorlukları kuruldu. Avrupa, yeryüzü doğal kaynaklarının ve kıtalararası ticaretin denetimini eline geçirdi. Sermaye birikimini sağlayan bu olanaklar, Avrupa'da **Sanayi Devrimi**'ne zemin oluşturdu.
- İngiltere'de parlamenter sistem yerleşti. İngiltere büyük bir sömürge imparatorluğu kurdu. Sanayi üretimi başlandı.
- Kuzey Amerika'daki İngiliz kolonileri, 1776'da başlattıkları bağımsızlık savaşını 1783'te kazanarak İngiltere'nin yönetiminden ayrıldı ve Amerika Birleşik Devletleri kuruldu.
- Fransa, bir yandan Avrupa'da üstünlük kurma savaşımına girişirken, diğer yandan da aklın ve bilimin din ve gelenek baskısından kurtulması anlamına gelen **Aydınlanma Çağı**'nı yaşadı. Bu çağdaki akıl ve bilimin üstünlüğü anlayışı, Sanayi Devrimi'ne de yol açan teknolojik gelişmeye ortam hazırladı. Aydınlanmacı görüşler, Fransız İhtilali'nin de düşünce temelini oluşturdu. Bilim ve düşünce alanında yoğun bir canlılık ve gelişme görüldü. Mutlak krallık rejimi zayıfladı.

ÇÖZÜMLÜ TEST

1. Ortaçağ ancak Avrupa tarihi açısından anlam taşıyan bir terimdir. Avrupa içinde bir gelişme olan Yeniçağa geçiş ise, Avrupa toplumlarının dünyanın çeşitli yörelerindeki toplumlarla yeni ilişkiler geliştirmesi nedeniyle bütün dünya tarihini etkilemiştir.

Buna göre Yeniçağın Ortaçağdan farklılığına ortam hazırlayan gelişme, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Coğrafi Keşifler
B) Rönesans Hareketleri
C) Reform Hareketleri
D) Sanayi Devrimi
E) Milli monarşilerin kuruluşu

ÇÖZÜM

Ortaçağ, Avrupalıların, diğer toplumlarla ilişkilerinin yoğun olmadığı bir dönemdir. Yeniçağda ise Avrupalıların dünyanın birçok yerinde yaşayan toplumlar ve kültürlerle ilişkileri yoğunluk kazanmıştır. Bu durumun nedeni XV. yüzyılda Coğrafi Keşiflere çıkılmasıdır. Avrupalılar Coğrafi Keşifler sayesinde dünyayı tanımışlardır. Amerika Kıtası keşfedilmiş, Doğu uygarlıkları ile ilişkiler kurulmuştur. Bu durum Yeniçağı Ortaçağdan ayıran en önemli özelliktir.

Yanıt: A

2. I. Okyanuslara dayanıklı yelkenli gemilerin yapılması
II. Dünya'nın yuvarlak olduğuna inanılması
III. Pusulanın kullanılması
IV. Hıristiyanlığı yayma düşüncesinin oluşması

Yukarıdakilerden hangileri, Yeniçağda Coğrafi Keşiflerin yapılmasını kolaylaştıran "bilimsel ve teknik" gelişmeler arasında yer alır?

- A) Yalnız I
B) Yalnız III
C) I ve II
D) I, II ve III
E) II, III ve IV

ÇÖZÜM

Avrupalılar Haçlı Seferleri'nden sonra Doğu'dan bazı teknik gelişmeleri almış, bunları geliştirmişlerdir. Pusulayı Doğu'dan öğrenmişler, Avrupa'da geliştirerek Okyanuslarda kolaylıkla yönlerini bulabilecek duruma getirmişlerdir. Bu, Coğrafi Keşiflere çıkılmasını kolaylaştıran teknik bir gelişmedir (III). Okyanuslarda yönlerini bulabilecek duruma gelmeleri Okyanuslara dayanıklı gemiler inşa etmelerine yol açmıştır. Bu da teknik bir gelişmedir (I). Dünya'nın yuvarlak olduğu düşüncesini savunanların ortaya çıkması bilimsel bir gelişme olarak, Coğrafi Keşiflere çıkılmasını kolaylaştırmıştır (II). Hıristiyanlığı yayma düşüncesi ise Coğrafi Keşiflere çıkılmasının dini nedenidir.

Yanıt: D

3. Coğrafi Keşiflerin sonuçlarından bazıları şunlardır:

- I. Avrupa kültürünün yaygınlaşması
II. Irka dayalı köleciliğin başlaması
III. Sömürge imparatorluklarının kurulması
IV. Ticaret ekonomisinin gelişmesi

Bunlardan hangileri, Sanayi Devrimi'ne ortam hazırlamıştır?

- A) Yalnız I
B) Yalnız III
C) I ve II
D) II ve III
E) III ve IV

ÇÖZÜM

Coğrafi Keşiflerden sonra Avrupalılar ulaştıkları birçok bölgeyi sömürge durumuna getirmişler ve hammadde kaynaklarına el koymuşlardır. Çok fazla hammaddeye sahip olmaları bunların hızlı bir biçimde işlenmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bu da Sanayi Devrimi'ne ortam hazırlamıştır. Avrupalılar ticaret ekonomisi geliştiği için de hızlı ve seri üretime ihtiyaç duymuşlardır. Sanayi Devrimi'ne ortam hazırlayan bir diğer gelişme de budur. I. ve II. öncüllerin Sanayi Devrimi'nin oluşmasıyla ilgisi yoktur.

Yanıt: E

4. Avrupa'da Rönesans döneminde görülen,

- I. Kilise öğretilerinin etkinliğini yitirmesi,
II. ulusal dillerin ve ulusal edebiyatın gelişmesi,
III. bürokraside din adamlarının yerini eğitimli sivillerin alması

durumlarından hangileri, Rönesans'ın siyasal alanda da etkili olduğunu kanıtlar?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) I ve II
E) II ve III

ÇÖZÜM

Rönesans, Avrupa'da başlayan ve çok yönlü sonuçlar doğuran bir gelişmedir. Rönesans'la birlikte Avrupa'da Kilise öğretileri etkinliğini yitirmeye başlamıştır. Bu durum Rönesans hareketlerinin toplum üzerinde etkili olduğunu gösterir. Rönesans döneminde Avrupa'da ulusal diller ve ulusal edebiyat gelişme göstermiştir. Bu, Rönesans hareketlerinin kültür üzerinde etkili olduğunu gösterir. Rönesans döneminde bürokraside din adamlarının yerini eğitimli sivillerin alması, Rönesans hareketlerinin siyasal alanda da etkili olduğunu kanıtlar. Çünkü din adamlarının yönetime karışmaları büyük ölçüde önlenmiştir.

Yanıt: C

5. Avrupa, Roma İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra sadece kendisine yeten, gerilemiş ve sistemleri çökmüş bir kıta haline gelmiştir. Ortaçağın sonlarından itibaren üretken hale gelmeye başlayan Avrupa, Yeniçağın sonlarından itibaren dünyaya tamamen egemen olmuştur.

Bu gelişmeye, aşağıdakilerden hangisinin neden olduğu söylenemez?

- A) Skolastik düşüncenin
B) Coğrafi Keşiflerin
C) Rönesans hareketlerinin
D) Reform hareketlerinin
E) Aydınlanma çağının

ÇÖZÜM

Ortaçağda Avrupa'nın geri kalmasındaki en önemli etkenlerden biri skolastik düşüncenin varlığıdır. Yeniçağda ise Coğrafi Keşiflerin, Rönesans'ın, Reform'un ve aydınlanma çağının etkisiyle skolastik düşünce yıkılmış, yerini özgür ve pozitif düşünce almıştır. Bu nedenle Yeniçağda Avrupa'nın dünyaya egemen olmaya başlamasında skolastik düşüncenin etkili olduğu söylenemez.

Yanıt: A

6. I. Barutun ateşli silahlarda kullanılması
II. Feodal sistemin çökmesi
III. Rönesans hareketlerinin yaşanması

Yukarıdakilerden hangileri, Yeniçağda Avrupa'da mutlak krallıkların güçlenmesiyle ilişkilendirilebilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I ve III

ÇÖZÜM

Avrupa'da barutun ateşli silahlarda kullanılması, mutlak krallıkların güçlenmesinin nedenidir. Çünkü krallar, ateşli silahları derebeylerine karşı kullanmışlardır. Ortaçağ Avrupasının yönetim şekli olan feodalitenin çökmesiyle de mutlak krallıklar güçlenmiştir. Bu nedenle I. ve II. öncüllerde verilenler mutlak krallıkların güçlenmesiyle ilişkilendirilebilir. Rönesans hareketleri ise siyasi değil, kültürel bir oluşumdur.

Yanıt: D

7. Avrupa'da Reform hareketleri sonucunda,

- Hıristiyanlıkta yeni mezhepler ortaya çıktı.
- Eğitimde laikleşme başladı.
- Katolik Kilisesi kendini yenilemek zorunda kaldı.

Bu durum Avrupa'da aşağıdakilerden hangisine yol açmış olamaz?

- A) Katolik Kilisesi'nin güç kaybına uğramasına
B) Kilisenin eğitimden uzaklaştırılmasına
C) Mezhep çatışmalarının başlamasına
D) Skolastik düşüncenin etkisini yitirmesine
E) Kilisenin toplum üzerindeki etkisinin artmasına

ÇÖZÜM

Avrupa'da Reform hareketleri sonucunda Katolik mezhebinin yanı sıra yeni mezhepler ortaya çıkmıştır. Katolik Kilisesi güç kaybına uğramış ve eğitim kilisenin elinden alınarak laik eğitime geçilmiştir. Avrupa'da mezhep çatışmaları yaşanmıştır. Skolastik düşünce etkisini yitirmiş, yerini pozitif düşünce almıştır. Reform hareketleri Katolik Kilisesi'ne karşı bir hareket olduğu için, Kilisenin toplum üzerinde etkisinin artmasına yol açtığı söylenemez. Tam tersi Kilisenin toplum üzerindeki etkisi azalmıştır.

Yanıt: E

8. Rönesans ve Reform hareketleri Yeniçağda Avrupa'da özellikle kültürel alanda gelişmelere ortam hazırlamıştır.

Bu hareketlerin düşünsel olarak yaygınlaşmasında,

- I. din adamlarının zenginleşmesi,
II. mutlak krallıkların güçlenmesi,
III. kâğıt ve matbaanın kullanılması

gelişmelerinden hangileri etkili olmuştur?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) II ve III

ÇÖZÜM

Avrupa'da kâğıt ve matbaanın kullanılması, okuma yazma oranının artmasına, kültürel hareketlerin başlamasına ve aydınlanma felsefesinin oluşmasında katkı sağlamıştır. Kâğıt ve matbaa sayesinde kültür hareketleri hızla yayılmış ve geniş kitlelere ulaşmıştır.

Yanıt: C

KONU TESTİ

1. Etnik açıdan Kavimler Göçü ile şekillenen Avrupa'da, Yeniçağ başlarında feodalitenin yıkılarak derebeylerin krallara bağlanması ile büyük ve millî monarşilerin temelleri atılmıştır.

Bu durumun aşağıdakilerden hangisine neden olduğu söylenemez?

- A) Demokratik yönetimlerin ortaya çıkmasına
B) Merkezi devlet anlayışının güçlenmesine
C) Düzenli ve profesyonel orduların kurulmasına
D) Katolik Kilisesi'nin siyasi gücünün azalmasına
E) Mutlak krallıkların güçlenmesine

2. XIV. ve XV. yüzyıllarda Avrupa'da gelişen hümanizm akımının özellikleri arasında, aşağıdakilerden hangisi yer almaz?

- A) Sanatta gerçekçilik anlayışının ön plana çıkması
B) Bireysel yaratıcılığın önem kazanması
C) Ortaçağ Hıristiyanlık eserlerinin örnek alınması
D) Özgür düşüncenin gelişmesi
E) Sanat alanında doğa ve insanın örnek alınması

3. Yeniçağ Avrupasında egemenlik haklarını soylulara top ve diğer silahlarla kabul ettiren krallar, merkezi iktidarlarını ve ülke topraklarını korumak için şövalye kuvvetlerine gereksinim duymamışlardır.

Bu duruma, aşağıdakilerden hangisinin yol açtığı söylenebilir?

- A) Daimi orduların kurulmasının
B) Kilisenin yetkilerinin kısıtlanmasının
C) Feodal güçlerle antlaşma yapılmasının
D) Denge politikası izlenmesinin
E) Coğrafi Keşiflerin yapılmasının

4. Yeniçağda Avrupa'da Kilise'nin siyasi gücünü yitirmesinin,

- I. İngiltere'de kralın yetkilerinin sınırlandırılması,
II. monarşik yapıların güçlenmesi,
III. düzenli orduların kurulması

gelişmelerinden hangileriyle ilgili olduğu söylenebilir?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I ve II
D) I ve III
E) II ve III

5. Coğrafi Keşifler sonucunda,

- I. Avrupa'nın ekonomik yapısı güçlendi.
II. Doğu Akdeniz'den geçen ticaret yolları önemini yitirdi.
III. Avrupa'da toprak mülkiyeti temel zenginlik kaynağı olmaktan çıktı.

Bu gelişmelerden hangileri, Osmanlı Devleti'ni doğrudan etkilemiştir?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I ve II
D) I ve III
E) II ve III

6. Avrupa'da,

- I. Katolik Kilisesi'nin güç kaybetmesi,
II. laiklik anlayışının güçlenmesi,
III. mezhep birliğinin bozulması

gelişmelerinden hangileri, Rönesans ve Reform hareketlerinin ortak sonucudur?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) I ve II
E) II ve III

7. Aşağıdakilerden hangisi, Osmanlı Devleti'nin Coğrafi Keşiflerin olumsuz etkilerini gidermek için başvurduğu çözüm yollarından biri değildir?

- A) Akdeniz ticaretini canlandırma girişiminde bulunulması
B) Hint Deniz Seferlerine çıkılması
C) Bizans'ın siyasi varlığına son verilmesi
D) Fransa'ya kapitülasyonların tanınması
E) Süveyş Kanalı projesinin hazırlanması

8. Yeniçağın başlarında Avrupalı denizcileri kıyıya bağımlı hareket etmekten kurtaran, yeni arayışlara olanak hazırlayan teknik koşullar olgunlaşmıştır.

Bu yargıyı Avrupa'da meydana gelen,

- I. edebiyat ve güzel sanatların gelişmesi,
II. pusulanın sapma açısının bulunması,
III. okyanuslara dayanıklı gemilerin yapılması

gelişmelerinden hangileri doğrulamaktadır?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) I ve II
E) II ve III

9. Coğrafi Keşiflerin,

- I. Akdeniz ticaretinin gerilemesi,
- II. Avrupa'da Katolik Kilisesi'ne duyulan güvenin sarsılması,
- III. Avrupalıların Ümit Burnu yolu ile Hindistan'a doğrudan ulaşması

sonuçlarından hangileri, Türk İslam dünyasını olumsuz yönde etkilemiştir?

- A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II
D) I ve III E) II ve III

10. I. 1555 Ogsburg Antlaşması
II. 1598 Nant Fermanı
III. 1648 Westfalya Antlaşması

Yukarıdaki gelişmelerden hangileri Avrupa'da meydana gelen Reform hareketleriyle ilişkilidir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

11. Rönesans döneminde, hümanistler yaptıkları incelemeler sonucunda eski Yunan ve Roma'nın özgür insan tipini ortaya koyarak onu kendilerine örnek almışlardır. Hümanizm, insanın kendi doğasını tanımasına, kendi yasalarını yapmasına ve kendi hakkına sahip çıkmasına yol açmıştır.

Bu bilgilere göre, Rönesans'ın Avrupa'da,

- I. modern insanı yaratacak olan düşünce devriminin başlaması,
- II. dogmatizme karşı şüphe ve eleştirilerin artması,
- III. milliyetçilik ve liberalizmin güçlenmesi

sonuçlarından hangilerine yol açtığı söylenebilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) I ve III E) II ve III

12. I. Haçlı Seferleri
II. Coğrafi Keşifler
III. Reform hareketleri

Avrupa'da halkın Katolik Kilisesi'ne duyduğu bağlılık ve güvenin azalmasında, yukarıdaki gelişmelerden hangilerinin etkili olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) I, II ve III

13. Yeniçağda Avrupa'da milli monarşilerin kuruluşu önemli bir gelişmedir. Böylece hükümlerlik haklarını ve topraklarını korumayı ilk görevleri sayan krallar, profesyonel askerlerden oluşan daimi ordular kurmuşlardır.

Avrupa'da meydana gelen bu değişimin,

- I. yeni savaş taktiklerinin ve silahların gelişmesi,
- II. kralların otoritelerini güçlendirmeleri,
- III. devletlerin ekonomilerinin zayıflaması

sonuçlarından hangilerine yol açması beklenebilir?

- A) Yalnız I B) I ve II C) I ve III
D) II ve III E) I, II ve III

14. Rönesans, XV. ve XVI. yüzyıllarda Batı Avrupa'da edebiyat, sanat ve bilim alanında meydana gelen değişimleri ifade eder.

Aşağıdakilerden hangisi, Avrupa'da Rönesans döneminde meydana gelen değişim ve gelişmelerden biri değildir?

- A) Sanatta gerçeklerin ifade edilmesiyle doğaya dönüşün başlaması
- B) Eski Yunan ve Roma'nın özgür insan tipinin örnek alınması
- C) Düşünsel alanda dogmatizmin dışına çıkılması
- D) İnsan ve vatandaş hakları bildirilerinin yayımlanması
- E) Bireysel özgürlükleri sınırlayan dinin eleştirilmeye başlanması

15. Alman imparatoru ile Protestan prensler arasında 1618 – 1648 yılları arasında yaşanan Otuz Yıl Savaşları'nda Fransa'nın Alman prenslerini desteklemesinin nedeni, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Zayıf ve parçalanmış bir Almanya'yı çıkarlarına uygun bulması
- B) Reform hareketlerini ve yeni mezhepleri benimsemesi
- C) İspanya'nın Alman imparatorunu desteklemesi
- D) Almanya ile savaşmak için gerekçe oluşturması
- E) Katolik Kilisesi'nin uygulamalarına karşı olması

1. A 2. C 3. A 4. B 5. B 6. D 7. C 8. E 9. D 10. E 11. C 12. E 13. B 14. D 15. A

TÜRKİYE’NİN İKLİMİ VE DOĞAL BİTKİ ÖRTÜSÜ

Türkiye, matematik konumundan ötürü orta kuşağın yani ılıman iklim kuşağının güneyinde yer alır. Bu alanda **genel olarak Akdeniz iklimi** etkilidir.

Ancak, hem doğal özelliklerinin çeşitli olmasına hem de enlem farkına bağlı olarak, farklı iklim tiplerinin görüldüğü bir ülkedir.

Farklı iklim tiplerinin oluşmasında,

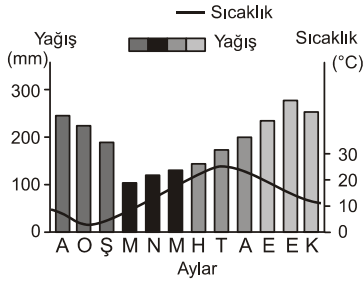
- yükseklik
- dağların uzanış yönü
- denize uzaklık
- enlem özellikleri etkili olmuştur.

Hava kütleleri de hava koşullarını zaman zaman mevsim normallerinin dışına çıkarır.

Türkiye’deki başlıca iklim tipleri üç ana grupta toplanır.

1. KARADENİZ İKLİMİ

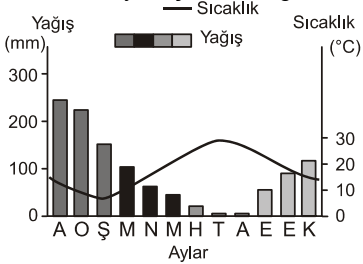
Kuzey Anadolu Dağları’nın denize bakan kısmında görülen ve her mevsimi yağışlı geçen nemli bir iklimdir. Kurak mevsimi yoktur. Yağışların önemli bir bölümü sonbahar ve kış mevsiminde düşer. Denizselliğin ve nemliliğin etkisiyle yaz ve kış sıcaklıkları arasındaki fark azdır. Yazları serin (20°C ile 24°C arası), kışları ılıktır (5°C ile 7°C) .

Genel özellikleri bu olmakla birlikte, dağların uzanış yönü, yükselti ve hava kütlelerine göre konumu nedeniyle sıcaklık ve yağış yer yer farklılıklar gösterir. Karadeniz ikliminin etkili olduğu alanlarda, (özellikle Doğu ve Batı Karadeniz bölümlerinde) nemlilik fazla olduğu için ormanlar geniş alan kaplar. Doğu Karadeniz kıyılarında, bir yamaç boyunca yükseldikçe geniş yapraklı, karma ve iğne yapraklı ağaçlardan oluşan bitki kuşakları görülür.

2. AKDENİZ İKLİMİ

Yazları çok sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı geçen bu iklim, Güney ve Batı Anadolu kıyıları ile Güney Marmara kıyılarında görülür. Genel özellikleri ile Akdeniz Bölgesi’nin kıyı kesiminde 700–800 m. yükseklikteki yerlere kadar görülür. Donma olayları çok ender görülür.

Ege kıyılarında, kuzeye doğru gidildikçe yaz kuraklığı azalır, kış sıcaklıkları ise biraz daha düşer. Özellikle Güney Marmara kıyılarında Akdeniz ikliminin özellikleri iyice azalmıştır. Bu nedenle burada, Akdeniz ikliminden Karadeniz iklimine geçiş özellikleri görülür. Akdeniz ikliminin etkili olduğu alanlarda uzun süren yaz kuraklığına uyum sağlamış bodur ağaçlar, çalılar ve bazı ot türleri bulunur. Bunlara **maki** adı verilir.

Uyarı: Akdeniz Bölgesi’nden Marmara Bölgesi’ne doğru gidildikçe maki’nin yetiştiği yükselti sınırı düşer. Maki’nin yetişme sınırının üstünde ise orman örtüsü bulunur.

3. KARASAL İKLİM

Günlük ve yıllık sıcaklık farkı fazladır. Kışlar soğuk ve kar yağışlıdır. Yazları sıcaktır. Denizden uzaklaştıkça ve yükseklik arttıkça karasal özellikler de artar. Kar uzun süre yerde kalır, yazlar kısadır.

Karasal iklimin, Türkiye’de denize uzaklık ve yükseltinin farklı olmasına bağlı olarak **yazları yağışlı karasal iklim** ve **yazları kurak karasal iklim** olmak üzere iki alt tipi görülür.

- Erzurum–Kars Platosu gibi yüksek alanlarda yazları yağışlı karasal iklim görülür. Kışlar çok soğuk ve uzundur. Buralarda yaz yağışları ile yeşeren dağ çayırları (alpin çayır) görülür.
- İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Ege Bölgesi’nde İç Batı Anadolu Bölümü ve Trakya’nın iç kesimleri gibi deniz etkisine kapalı olan ve yükseliğin fazla olmadığı alanlarda ise yazları kurak karasal (step) iklim görülür. Yağışın önemli bir bölümü ilkbahar ve kış mevsiminde düşer.

Deniz etkisine kapalı alçak alanlardaki yarı kurak iklim koşullarında ormanlar gelişemez. Buralardaki bitki örtüsü kuraklığa uyum sağlamış, cılız otlardan oluşan **bozkırdır**.

Uyarı: İç bölgelerde (özellikle İç Anadolu’da ve Ergene Havzasında) ağaçların kesilmesi va yakılması sonucu oluşmuş bozkırlara da rastlanır. Bunlara **antropojen bozkır** adı verilir.

Bir yerde doğal koşullar altında yetişen bitkilerin oluşturduğu topluluğa **doğal bitki örtüsü** adı verilir. Örneğin bozkır, farklı otsu bitkilerden meydana gelen bitki örtüsüdür.

Türkiye, bitki örtüsü çeşitliliği bakımından Dünya’nın en zengin ülkelerinden biridir. Bu çeşitlilik iklim, toprak türü ve yüzey şekillerinin çeşitli olmasının sonucudur. Bu etkenlerin en önemlisi **iklimdir**.

Bitkilerin yaşama faaliyetlerini sürdürmelerinin temel koşulu sıcaklık ve yağıştır. Örneğin, Karadeniz Bölgesi'ndeki dağların kuzey yamaçlarındaki bitkilerle güney yamaçlarındaki bitkilerin sıcaklık ve yağış ihtiyaçları farklıdır.

İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri gibi yağışın az ve buharlaşmanın şiddetli olduğu yarı kurak ve kurak alanlarda, bu koşullara uyum sağlamış bitkiler gelişmiştir. Bu bitkilerde yaprakların küçük ve sert olması su kaybını azaltmaktadır. Bu bitkilerin kökleri uzundur ve kabukları kalındır.

Doğu Anadolu Bölgesi ile diğer bölgelerdeki yüksek dağlık kesimlerde kışlar uzun ve sert geçer. Bu koşullar altında yaşama faaliyetlerini sürdüren bitkiler ise iğne yapraklıdır ve bünyelerinde soğuktan etkilenmelerini azaltan reçine bulunur.

Toprakların özellikleri de bitkilerin dağılışı üzerinde etkilidir. Örneğin Trakya'da, denize yakın olan dağlık alanlar kahverengi orman toprakları ile kaplı olduklarından organik madde bakımından zengindir. Kars çevresindeki sarıçam ağaçlarından oluşan ormanlar buradaki volkan tufu ve kumu üzerinde yer alır. İzmir'in kuzeyindeki kumlu topraklarda fıstık çamı bulunur. Erozyona uğramış ve yer yer ana kayanın yüzeye çıktığı yerlerde bitki örtüsü zayıftır.

Yüzey şekillerinin bitkiler üzerindeki etkisi dolaylıdır. Yükselti ve bakı özellikleri sıcaklık ve yağış durumu üzerinde etkili olur. Böylece bir dağın eteğinden zirvesine doğru bitki türleri farklılık gösterdiği gibi aynı dağın iki yamacında da farklılık gösterebilir.

Bitki örtüsünün dağılışı üzerinde insanların da etkisi vardır. Türkiye, Dünya'da ilk yerleşmelerin kurulduğu ve uygarlıkların ortaya çıktığı yerlerden biridir. Bu nedenle orman alanları, yakacak elde etme, ev yapma, hayvan otlatma, tarla yeri açma gibi nedenlerle azalmıştır.

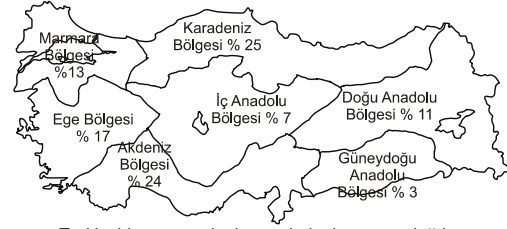
İç bölgelerimizdeki ormanların tahrip edilmesiyle buralarda **antropojen bozkırlar** ortaya çıkmıştır.

- Yeryüzünde geniş alanlara yayılış gösteren bitkilere **kozmopolit** bitkiler, sadece dar bir bölgede yayılış gösterenlere ise **endemik** bitkiler adı verilir. Türkiye'deki bitkilerin bir kısmı Dünya'nın başka bir yerinde görülmeyen endemik bitkilerdendir. Örneğin Köyceğiz çevresindeki **sığıla**, Gölleler Yöresi'ndeki **kasnak meşesi**, Datça ve Teke Yarımadalarındaki **Datça hurması**, Kazdağı'ndaki **Kazdağı köknarı**, Kastamonu ve Yozgat çevresindeki **İspir meşesi** birer endemik bitkidir.
- Türkiye'de endemik bitkiler en çok Toros Dağları kuşağında, en az Trakya ve İç Anadolu düzlüklerinde bulunur.

Türkiye'de Bitki Örtülerinin Dağılışı:

A) ORMANLAR

Orman; çeşitli ağaçlardan oluşan bitki topluluğudur. Ağaç, sıcaklık ve nemlilik koşullarının elverişli olduğu yerlerde yetişir. Sıcaklıkta veya nemlilikte görülen farklılıklara bağlı olarak ormanları oluşturan ağaç türleri de farklılık gösterir. Türkiye'de ormanlar ülke yüzölçümünün yaklaşık %25'ini kaplar. Bu ormanların ancak yarısı verimlidir.

Türkiye'de orman alanlarının bölgelere göre dağılışı

Türkiye'de verimli orman alanlarının önemli bir bölümü Karadeniz ve Marmara Bölgelerinde yer alır.

Uyarı: Ormanlarda alt sınırı yağış, üst sınırı düşük sıcaklık belirler. Orman alt sınırı Karadeniz Bölgesi'nde deniz seviyesinden başlar. Orman üst sınırı Doğu Anadolu'da en yüksek, Karadeniz Bölgesi'nde en düşüktür.

B) MAKİ

Maki, Akdeniz ikliminin görüldüğü yerlerde her zaman yeşil kalan, bodur ağaç ve çalılardan oluşan bitki topluluğudur. Genellikle 1-3 m. boyunda olan bu ağaççıklar kuraklığa dayanıklı bir yapıdadır. Yetiştiklerindeki yükselti Akdeniz Bölgesi'nde 800-900 m. ye kadardır. Bu yükselti Ege ve Marmara'ya doğru gidildikçe enlemin etkisiyle azalır.

C) BOZKIR

Bozkır, yağışların az olduğu yarı kurak iklim bölgelerinde, ilkbahar yağışlarıyla yeşillenen, yağışsız geçen yaz mevsiminde sararıp kuruyan ot türlerinden oluşan bitki örtüsüdür. Bozkır, iç bölgelerdeki ova ve platolarda yaygındır. Tarım alanı olarak kullanılmayan bozkır alanlarında küçükbaş hayvancılık yaygındır. Ergene Havzası, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde ormanların tahrip edilmesiyle oluşan bozkırlara **antropojen bozkır** adı verilir. İç Anadolu'da bozkır alanlarının içindeki dağlarda adacık halinde ormanların bulunması, buraların daha önceleri ormanlarla kaplı olduğunu gösterir.

D) YÜKSEK DAĞ ÇAYIRLARI

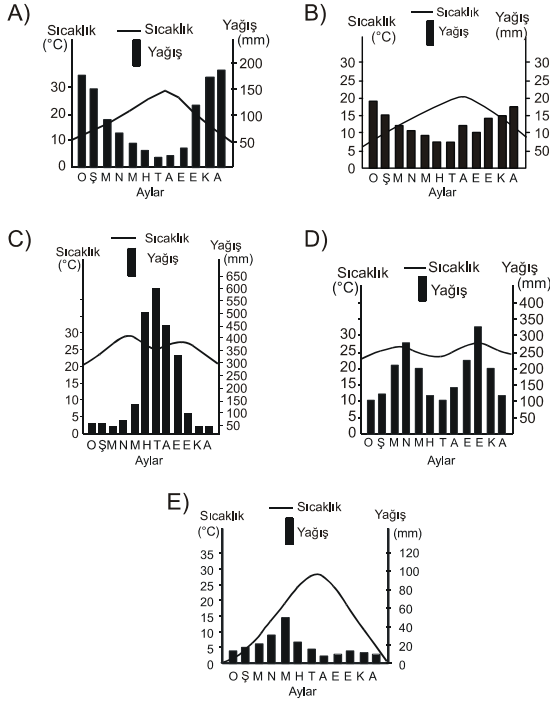
Dağ çayırları, orman kuşağının üst sınırından daimi kar sınırına kadar olan yükseltilerde yer alır. Türkiye'de dağ çayırlarının yer aldığı yükselti aralığı iklim koşullarına bağlı olarak bölgeden bölgeye farklılıklar gösterir.

Dağ çayırları, Kuzey Anadolu ve Doğu Anadolu Dağlarında daha fazla görülür.

Dağların kıyıya paralel uzandığı yerlerde, kıyıdaki iklim özellikleri iç kesimlere sokulamaz ve dar bir şerit halinde uzanır. Bu durumda bu iklim bölgesinin bitkileri de dar bir şerit boyunca yetişir. Bu durum Karadeniz ve Akdeniz kıyılarında belirgindir. Ege Bölgesi'nde dağlar kıyıya dik uzandığı için Akdeniz ikliminin etkileri iç kesimlere daha fazla sokulur. Bu nedenle bu iklim bitkileri vadiler boyunca iç kesimlere doğru sokulur.

KONU TESTİ

1. Türkiye'nin kuzey kıyılarında, aşağıda sıcaklık ve yağış grafiği verilen iklim tiplerinden hangisi görülür?

2. Aşağıdaki tabloda, Antalya'da belirli yıllar boyunca hangi yönden kaç kez rüzgâr estiği verilmiştir.

Yön	Esme sayısı	Yön	Esme sayısı
Kuzey	196	Güneybatı	49
Kuzeydoğu	115	Güney	77
Doğu	10	Batı	8
Güneydoğu	113	Kuzeybatı	318

Tablodaki bilgilere göre, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşamaz?

- A) Batıdan gelen rüzgârın esme sayısı daha azdır.
 B) Antalya'nın doğusunda ve batısında engebe fazladır.
 C) Kış mevsiminde rüzgârın esme sayısı daha fazladır.
 D) Akdeniz üzerinden gelen rüzgârın esme sayısı, Toroslar üzerinden gelenlere göre azdır.
 E) Güney yönlü rüzgârların esme sayısı 200'den fazladır.
3. Aşağıdaki bölgelerimizden hangisinde karasal ve denizsel iklim özellikleri bir arada görülmez?
- A) Marmara B) Ege C) Karadeniz
 D) İç Anadolu E) Akdeniz

4. Makinin yükselti sınırı, Akdeniz Bölgesi'nde 800 m., Ege'de 500 m. ve Marmara'da 200 m. dir.

Maki yükselti sınırındaki bu değişim, bölgelerin aşağıdaki özelliklerinden hangisinin farklı olması ile açıklanır?

- A) Enlem B) Yükselti
 C) Denize göre konum D) Nemlilik
 E) Yaz sıcaklıkları

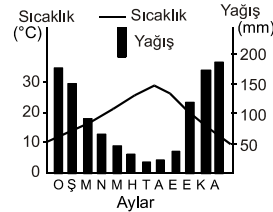
- 5.

Yukarıdaki haritada numaralandırılan alanların iklim tipleri, aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

	I	II	III
A) Akdeniz	Step	Akdeniz	Karadeniz
B) Karadeniz	Akdeniz	Step	Step
C) Step	Akdeniz	Karadeniz	Karadeniz
D) Karadeniz	Step	Step	Akdeniz
E) Akdeniz	Karadeniz	Karadeniz	Step

6. Aşağıda, bir yörenin aylık ortalama sıcaklık ve yağış grafiği verilmiştir.

Bu grafiğin görüldüğü yörenin doğal bitki örtüsü aşağıdakilerden hangisidir?

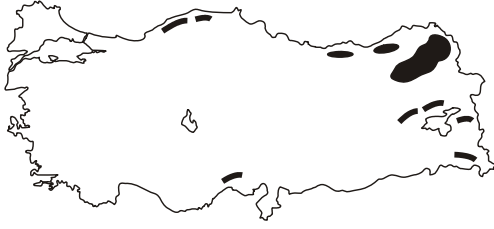
- A) Maki B) Çayır C) Step
 D) Geniş yapraklı orman E) Tundra

7. Türkiye'de orman yangınları Ege ve Akdeniz bölgelerinde fazla; Karadeniz ve Marmara bölgesinde azdır.

Bu durumun nedenlerinden biri, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dağların kıyıya paralel uzanması
 B) Kayaç yapılarının farklı olması
 C) Nem oranlarının farklı olması
 D) Yüzölçümlerinin farklı olması
 E) Yağış miktarlarının farklı olması

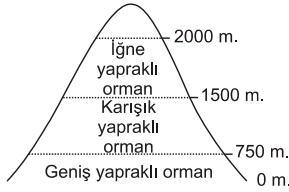
8.

Yukarıdaki haritada coğrafi dağılışı gösterilen bitki türü ile ilgili olarak, aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Sıcaklık ihtiyacı fazladır.
- B) Kış sıcaklıklarına dayanıklıdır.
- C) Sadece yaz kuraklığı olan yerlerde yetişir.
- D) Yıllık sıcaklık farkı az olan yerlerde yetişir.
- E) Yağış ihtiyacı azdır.

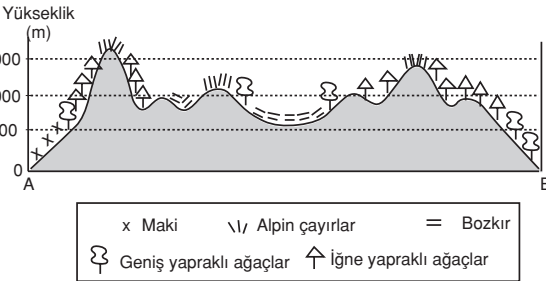
9. Aşağıdaki şekil, Türkiye'deki bir yerşeklinin yamaçlarındaki bitki katmanlarını göstermektedir.

Bu yerşekli, aşağıdaki bölümlerden hangisinde bulunur?

- A) Çatalca Kocaeli
- B) Antalya
- C) Kıyı Ege
- D) Orta Fırat
- E) Doğu Karadeniz

10.

Yukarıdaki şekilde doğal bitki örtüsüyle birlikte gösterilen A-B doğrultulu profil, aşağıdaki kentlerden hangi ikisi arasından alınmıştır?

A	B
A) İzmir	- Kars
B) Antalya	- Zonguldak
C) Giresun	- Zonguldak
D) Zonguldak	- Mersin
E) Samsun	- Mersin

11. Bazı yerlerin iklimi üzerinde, hem yükselti, hem de yerşekilleri etkili olur.

Türkiye iklimi ile ilgili aşağıda verilen özelliklerden hangisinin ortaya çıkışında, yerşekillerinden çok, yükseltinin etkisi vardır?

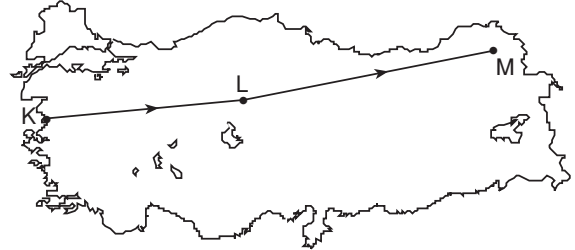
- A) Doğu Anadolu'nun en soğuk bölge olması
- B) Akdeniz ikliminin etki alanının dar olması
- C) Doğu Karadeniz'de yağış miktarının fazla olması
- D) Batı kıyılarımızda deniz ikliminin içerilere daha çok sokulabilmesi
- E) Tuz Gölü çevresi ile Malatya ve Iğdır ovalarının en az yağış alan yerler olması

12. Aydın ile Denizli illerimiz arasındaki sıcaklık farkı; Zonguldak ile Bolu, Trabzon ile Gümüşhane, Antalya ile Burdur gibi birbirine çok yakın illerimiz arasındaki kadar belirgin değildir.

Bu durumun nedeni, aşağıdakilerden hangisinde belirtilmiştir?

- A) Aralarındaki enlem farkının çok olması
- B) Denize uzaklıklarının farklı olması
- C) Yükseklik ortalamalarının farklı olması
- D) Yerşekillerinin kıyıya göre doğrultularının farklı olması
- E) Bitki örtüsünün gürlü olması

13.

Yukarıdaki haritada belirtilen doğrultuda hareket eden bir gözlemcinin K, L ve M noktalarında karşılaşacağı doğal bitki örtüsü, aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

K	L	M
A) Orman	Maki	Bozkır
B) Maki	Orman	Dağ çayırları
C) Maki	Bozkır	Dağ çayırları
D) Dağ çayırları	Orman	Bozkır
E) Bozkır	Maki	Bozkır

1.B 2.C 3.D 4.A 5.D 6.A 7.C

8.B 9.E 10.B 11.A 12.D 13.C

Ovası yer alır. Ülkede dağlık alanlar sınırlıdır. En önemli kütleli Budapeşte'nin kuzeydoğusunda yer alan Matra Dağları oluşturur. Bu dağlar Karpatların güney yamaçları durumundadır. Tuna Nehri'nin batısında yer alan Bakony, Orta Avrupa'nın en büyük gölü olan Balaton Gölü'nün yer aldığı alandır.

Ülkenin iklimi karasaldır. Karpat Dağları Sibiryaya üzerinden gelen soğuk hava akımlarını kestiğinden kışlar fazla soğuk geçmez. Yazlar sıcak ve kuraktır. Orman bakımından fakir olan ülkede ormanlar, kuzey ve güneybatıdaki dağlık arazide yer alır.

Nüfus ve Yerleşme:

Nüfus artış oranı çok düşüktür. Bu nedenle devlet tarafından nüfus artışını özendirici politikalar uygulanmaktadır. Ülke nüfusunun büyük bölümü şehirlerde yaşar. Önemli şehirleri; başkent **Budapeşte**, Mickolc, Debrecen, Szeged, Gyor, Pecs'tir.

Ekonomik Özellikleri:

Ülke ekonomisinde tarımın yeri önemlidir. Tarımda modern yöntemlerin kullanılması nedeniyle yüksek verim sağlanır. Tahıl, şekerpancarı, patates, ayçiçeği, kolza, soya, tütün, keten ve çeşitli meyveler yetiştirilir. Hayvancılık da gelişmiştir. Domuz, sığır, koyun, ipekböcekçiliği ve kümes hayvancılığı önemlidir.

Ekonominin temelini sanayi oluşturur. Başlıca sanayi kolları metalurji, kimya, makine, otomotiv, gübre ve çimento'dur.

Yeraltı kaynakları bakımından fakir olan ülkede linyit, taşkömürü, boksit az da olsa petrol ve doğalgaz çıkarılır.

Macaristan, Balkanları Orta ve Batı Avrupa'ya bağlayan konumu nedeniyle gelişmiş bir ulaşım ağına sahiptir. Tuna Nehri'nden ulaşımda yararlanır.

AVUSTURYA

Orta Avrupa'da yer alır. Kuzeyde Çek Cumhuriyeti ve Almanya, batıda İsviçre, güneyde İtalya ve Slovenya, Doğuda Macaristan ile çevrilidir.

Fiziki Özellikleri:

Ülkenin büyük bir bölümü Alp Dağları ile kaplıdır. Doğubati doğrultulu uzanan dağ sıraları Enns, Mur ve Möll akarsularının derin vadileriyle yarılmıştır. Alplerin kuzeyinde Bohemya Platosu yer alır. Doğuda ise Tuna ve Morova Nehirleri boyunca Macaristan ovalarının uzantıları yer alır. Doğuda genişleyen bu ovaların üzeri lős ve alüvyonlarla kaplıdır.

Avusturya'da karasal iklim görülür. Kışlar soğuk, yazlar serindir. Yüzölçümünün yarıya yakını ormanlarla kaplıdır. İğne yapraklı ormanların yoğunlukta olduğu orman alanlarının bittiği yükseltilerden sonra alpin çayırları görülür.

Nüfus ve Yerleşme:

Nüfus artış hızı çok düşük olan ülkenin nüfus yoğunluğu fazladır. (km²'ye 90 kişi) Nüfusun yarısından fazlası şehirlerde yaşar. Yoğun nüfuslu yerler Tuna Nehri boyları ve kış turizminin yoğun olduğu alanlardır. En önemli şehirleri başkent Viyana, Graz, Linz, Salzburg ve Innsbruck'tur.

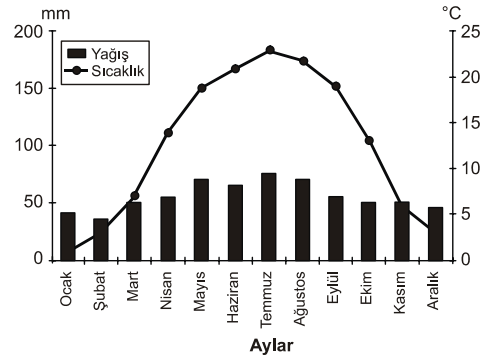
Ekonomik Özellikleri:

Tarıma ayrılan topraklar az olmasına karşın tarımda modern yöntemlerin kullanılması nedeniyle tarımsal verim yüksektir. Ülke tarım ürünleri ihtiyacının tamamına yakını kendi topraklarından karşılar. Yetiştirilen başlıca ürünler; tahıl, şekerpancarı, patates meyve sebze ve üzumdür. Ülkede hayvancılık çok gelişmiştir.

Yeraltı kaynakları bakımından fakirdir. Demir, linyit, petrol, bakır, çinko ve tuz yatakları işletilmektedir. Ülkenin elektrik enerjisi gereksiniminin üçte ikisi hidroelektrik enerjisinden sağlanır. Yeterli enerji kaynaklarına sahip olmamasına rağmen sanayileşmiş ülkedir. Demir-çelik, otomobil, traktör, elektronik, kimya, gıda ve tekstil endüstrisi gelişmiştir. Ülkede turizm çok gelişmiştir. Avusturya Alpleri Dünya'nın önde gelen kış sporları merkezlerindedir.

Avusturya, Avrupa'daki merkezi konumu nedeniyle Avrupa Kıtası'nın kuzey-güney ve doğu-batı arasındaki yollarının birleştiği yerde önemli bir kavşak oluşturur. Ülke dağlık olmasına rağmen kara ve demiryolu ağı gelişmiştir. Ayrıca Tuna Nehri üzerinde ulaşım yapılır.

ÖRNEK 2

Yukarıda, Avusturya'daki bir merkez aylık ortalama sıcaklık ve yağış grafiği gösterilmiştir.

Grafikteki bilgiler göz önüne alındığında, merkez ya da merkezin iklim özellikleriyle ilgili aşağıdaki-lerden hangisi söylenemez?

- Dört mevsim belirgin olarak yaşanır.
- Kuzey Yarımküre'de yer alır.
- Kışlar soğuk ve kar yağışlıdır.
- En fazla yağış yazın düşer.
- Yıllık sıcaklık farkı azdır.

ÇÖZÜM

Sıcaklık ve yağış grafiği incelendiğinde Avusturya'da yıllık sıcaklık farkının fazla, en yüksek sıcaklıkların temmuz - ağustosta görüldüğü ve en yağışlı mevsimin yaz olduğu görülmektedir. Bu nedenle A,B,C ve D seçeneklerindeki özelliklerin doğru olduğu söylenebilir. Avusturya, orta kuşakta ve denize uzak olduğu için yıllık sıcaklık farkı fazladır.

Yanıt E

ÇEK CUMHURİYETİ

Avrupa Kıtası'nın ortasında yer alır. Doğu'da Slovak Cumhuriyeti, güneyde Avusturya, güneybatıda ve kuzeybatıda Almanya, kuzeyde Polonya ile çevrilidir.

Fiziki Özellikleri:

Ülke, fiziki özellikleri bakımından Bohemya ve Moravya olmak üzere iki bölgeye ayrılır. Bohemya etrafı dağlarla çevrili bir platodur. Doğudaki Moravya bölgesi ise geniş bir ovadır.

Ülkede karasal iklim görülür. Kışlar soğuk ve sert yazlar ise serindir. Toprakların %30'unu kaplayan ormanlar Bohemya çevresinde yer alan yüksek alanlarda yoğunluk kazanmıştır. Elbe ve Tuna Nehri ile kolları ülkenin akarsularını oluşturur.

Nüfus ve Yerleşme:

Nüfus yoğunluğu yüksektir (km²'ye 130 kişi). Nüfus artış oranı düşüktür. Nüfusun büyük bir kısmı kentlerde yaşar. Ülke nüfusunun büyük bir kısmı Prag çevresi ile Moravya ve Bohemya'nın kuzey kesimlerinde toplanmıştır. Başlıca önemli şehirleri; Başkent **Prag**, Brno, Ostrava, Plzen, Olomouc ve Liberec'tir.

Ekonomik Özellikleri:

Ülke topraklarının yarısı tarıma elverişlidir. Tarım alanları Moravya Ovası ve Prag çevresinde toplanmıştır. Başlıca tarım ürünleri, buğday, çavdar, şekerpancarı ve patatestir. Ülkede hayvancılık gelişmiştir.

Çek Cumhuriyeti, yeraltı kaynakları açısından zengin değildir. Elektrik üretiminin büyük bir kısmı, termik santrallerden sağlanır. Ancak yeterli yakıt bulunmadığından nükleer enerjiye ağırlık verilmiştir.

Ülkede sanayi gelişmiştir. Başlıca sanayi kolları makine, demir-çelik, cam ürünleri, otomotiv, lokomotif, metalurji ve kimyadır. Çek Cumhuriyeti çok gelişmiş bir ulaşım şebekesine sahiptir Dünya'nın birçok ülkesi ile havayolları bağlantısı bulunan ülkede özellikle dağ ve kaplıca turizmi gelişmiştir.

SLOVAKYA

Orta Avrupa'da yer alır. Doğusunda Ukrayna, güneyde Macaristan, batısında Çek Cumhuriyeti, kuzeyinde ise Polonya bulunur.

Fiziki Özellikleri:

Ülkenin büyük bir bölümü Karpat Dağları ile kaplıdır. Güneybatısında ve doğusunda geniş ovalar bulunur. En önemli akarsuları Tuna ve kollarıdır.

Slovakya'da karasal iklim görülür. Kışlar Karpatlar'da çok soğuk, ovalarda ve güneyde daha ılık geçer. Yazlar ise sıcaktır. En fazla yağış yaz mevsiminde düşer. Yağış miktarı yüksek yerlerde 1000 mm. yi geçer. Ülkede ormanlar geniş yer kaplar. Ormanlar daha çok Karpat Dağları'nda yer alır.

Nüfus ve Yerleşme:

Nüfusun büyük bir bölümü güneybatıda, Tuna boyunca uzanan ovalarda toplanmıştır. Nüfus artış oranı düşük olan ülkede kentleşme oranı fazladır. Önemli şehirleri; başkent Bratislava, Zilina, Nitra, Nove Zamka ve Koşice'dir.

Ekonomik Özellikleri:

Slovakya ekonomisi tarıma dayanır. Tarım daha çok Karpatların etekleri ile Tuna Ovası'nda yapılır. Başlıca tarım ürünleri; tahıl, şekerpancarı, tütündür. Tarımsal faaliyetleri içinde hayvancılık da önemlidir. Domuz, koyun ve sığır beslenir.

Yeraltı kaynakları bakımından fakir olan ülkede elektrik enerjisi hidroelektrik ve nükleer santrallerden sağlanır. Dağılan Çekoslovakya Federasyonu'nda sanayi yatırımlarının Çek topraklarında kalması, sanayi bakımından fakir olmasına yol açmıştır. En önemli sanayi kolları makine, demir-çelik, elektrikli aletler, kimya ve orman ürünleri sanayidir.

Dağlık bir ülke olan Slovakya'da ulaşım ağı yeterince gelişmemiştir. Ulaşım sistemleri Tuna ve Vah Irmağı vadilerini takip eder. Tuna Irmağı'ndan nehir taşımacılığında yararlanılır.

ÖRNEK 3

Aşağıdakilerden hangisi İsviçre ve Avusturya'nın ortak özelliklerinden biri değildir?

- A) Karasal iklim özellikleri görülür.
- B) Kış turizm gelirleri fazladır.
- C) Akarsularının enerji potansiyeli yüksektir.
- D) Yol yapım maliyeti fazladır.
- E) Nüfus artış hızı yüksektir.

ÇÖZÜM

İsviçre ve Avusturya Orta Avrupa'da yer alan dağlık ve engebeli ülkelerdir. Bu ülkelerde kışları soğuk, yazları ılık geçen tipik karasal iklim görülür (A). Yüzey şekilleri engebeli olan İsviçre ve Avusturya'da kış turizm gelirleri fazla (B), akarsuların enerji potansiyelleri yüksek (C) ve yol yapım maliyeti yüksektir (D). İsviçre ve Avusturya ekonomik açıdan gelişmiş ülkelerdir. Gelişmiş ülkelerin nüfus artış hızları düşüktür.

YANIT: E

KONU TESTİ

1.

Ülke	Nüfusu (bin kişi)	Yüzölçümü (km ²)
Avusturya	8.116	83.859
Çek Cumhuriyeti	10.236	78.864
İsviçre	7.169	41.293
Macaristan	9.887	93.033
Slovakya	5.402	49.035

Yukarıdaki tabloda 2004 yılında bazı Orta Avrupa ülkelerinin nüfusu ve yüzölçümü verilmiştir.

Bu tablodaki bilgilere dayanılarak, aşağıdaki yarılgardan hangisine ulaşamaz?

- A) Macaristan ve Slovakya'nın nüfus yoğunlukları birbirine yakındır.
 B) İsviçre'nin nüfus yoğunluğu en fazladır.
 C) Macaristan, yüzölçümüne göre en seyrek nüfuslanmış ülkedir.
 D) Ülkelerin nüfusları ve yüzölçümleri farklıdır.
 E) Avusturya'nın nüfus yoğunluğu en azdır.

2.

Ülke	Kişi başına milli gelir (dolar)
I	31.700
II	15.300
III	13.300
IV	12.200
V	9.500

Yukarıdaki tabloda, 2004 yılında Orta Avrupa ülkelerinde kişi başına düşen milli gelirler verilmiştir.

Buna göre, tabloda II numara ile gösterilen ülke, aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) Avusturya B) İsviçre C) Slovakya
 D) Çek Cumhuriyeti E) Macaristan

3. Alp Dağları üzerinde yer alan ülkelerde kış turizm potansiyeli yüksektir.

Aşağıdaki ülkelerden hangisinde kış turizminden elde edilen gelir daha fazladır??

- A) İsviçre B) Avusturya C) İtalya
 D) Fransa E) Slovakya

4. Taşkömürü I. Zamanda bitkilerin havasız ortamda ve basınç altında kalmasıyla oluşmuş organik tortul kayadır.

Buna göre, aşağıdaki Avrupa ülkelerinden hangisinde taşkömürü yatakları bulunmaz?

- A) Almanya B) İsviçre C) İngiltere
 D) Ukrayna E) Romanya

5. Orta Avrupa ülkelerinden Avusturya dağlık olmasına karşın, kara ve demiryolu ağının geliştiği bir ülkedir

Bu durumun nedenlerinden biri, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Karasal iklimin görülmesi
 B) Kent nüfusunun fazla olması
 C) Yüzölçümünün küçük olması
 D) Ekonomisinin gelişmiş olması
 E) Nüfusunun az olması

6. Balkanları Orta ve Batı Avrupa'ya bağlayan konumu nedeniyle, gelişmiş bir ulaşım ağına sahip ülke, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İtalya B) Fransa C) Macaristan
 D) Belçika E) İsveç

7. Akdeniz iklim bölgelerinde zeytin ve zeytinyağı üretimi önem taşır.

Aşağıdaki ülkelerden hangisinde zeytinyağı üretimi yoktur?

- A) İtalya B) İspanya C) Yunanistan
 D) Çek Cumhuriyeti E) Hırvatistan

8.

- Dünya'nın en modern ulaşım sistemine sahiptir.
- Büyük kentler arasında bilgisayar kontrollü hızlı trenler çalışmaktadır.
- Avrupa'da en iyi otoyol sistemine sahiptir.
- Akarsular ve kanallar da ulaşımında önemli paya sahiptir
- Avrupa'nın en büyük havalimanına sahiptir.

Yukarıda ulaşım özellikleri verilen Avrupa ülkesi, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İngiltere B) Almanya C) Fransa
 D) Hollanda E) İsviçre

9.

Avrupa Kıtası, sık bir akarsu ağına sahiptir. Bu kıtadaki akarsuların büyük çoğunluğu yağışın bol olması nedeniyle boylarına göre fazla su taşırlar. Kıtanın Akdeniz'e dökülen akarsularının çoğu kısırdır. Bunlar dağlık alanlardan geçtikleri için hızlı akarlar ve rejimleri düzensizdir.

Bu nedenle;

- ulaşıma elverişli olmaması
- ağzlarında haliçlerin yer alması
- sulamada ve elektrik üretiminde yararlanılması

özelliklerinden hangileri, Akdeniz'e dökülen akarsularda görülür?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
 D) I ve II E) I ve III

1.C

2.D

3.A

4.B

5.D

6.C

7.D

8.B

9.E

ALGININ ÖZELLİKLERİ

Algıda Seçicilik

Algıda seçicilik, duyu organlarımıza gelen çok sayıda uyarıcıdan bazılarını yönelerek yalnızca onlarla ilgili algılamada bulunmaktır. Algıda seçiciliği sağlayan süreç, dikkattir. Dikkat, insanın düşünce ve zihin gücünün belli bir olay üzerinde yoğunlaşmasıdır.

İki tür dikkat vardır:

1. **Seçici (etkin) dikkat** : Bireyin kendi iradesiyle belli bir nesne ya da olaya yönelmesidir.
2. **Çekilen (edilgin) dikkat** : Uyarıcıların özelliklerinden dolayı dikkatin bir nesne ya da olaya yönelmesidir.

Dikkati Etkileyen Etmenler

A) Dış Etmenler

1) **Şiddeti ve büyüklüğü** : Şiddetli uyarıcılar daima dikkat çeker.

Örneğin, kuvvetli bir patlama sesinin hemen algılanması

2) **Zıtlığı** : Birlikte zıtlık oluşturan uyarıcılar algıda seçiciliği sağlar.

Örneğin, yemyeşil bir tarlada gelincik çiçeğinin hemen algılanması

3) **Yeniliği** : Yeni olan uyarıcılar, dikkat çeker.

Örneğin, dikkatin o gün yeni giysiler giymiş olan bir arkadaşın üzerinde yoğunlaşması

4) **Tekrarlanması**: Tekrarlanan uyarıcılar dikkat çeker.

Örneğin, öğretmenin öğrencilerin aklında tutmasını istediği bölümleri birkaç kez anlatması

5) **Hareketliliği** : Hareketli olan uyarıcılar, durağan olanlardan daha fazla dikkat çeker.

Örneğin, yavaş seyreden bir trafikte hızla hareket eden bir otomobilin, herkesin yürüdüğü caddede koşmaya başlayan birinin herkesin dikkatini çekmesi

B) İç Etmenler

1) **Gereksinimler (güdülenme)** : Organizma, gereksinim duyduğu nesnelere öncelikle fark eder.

Örneğin, aç birinin restoranın listesinde öncelikle yiyecekler bölümüne, susuz birinin ise öncelikle içecekler bölümüne göz atması

2) **İlgi ve beklentiler** : Kişi, dikkatini ilgi duyduğu uyarılara yoğunlaştırır.

Örneğin, bir futbol takımı taraftarının takımıyla ilgili bir transfer haberini hemen algılaması

3) **Geçmiş yaşantılar** : Kişinin önceki deneyimleri, bilgi birikimi, zihinsel tutumu algılamalarında etkili olur.

Örneğin, çocukken trafik kazası geçirmiş birinin kazalarla ilgili haberleri öncelikle algılaması

4) **Kişisel özellikler** : Bireyin kişilik özellikleri, mesleği dikkatinin yönelmesinde etkilidir.

Örneğin, bir sinema yönetmeninin izlediği filmde, dikkatini teknik konulara yöneltmesi

Algı Yanılmaları

Algı yanılmaları, uyarıcıların olduğundan farklı algılanmasıdır. Bu durum, yanılsama ya da illüzyon olarak da adlandırılır.

İki çeşit algı yanılsaması vardır.

1) **Fiziksel yanılsama** : Uyarıcının özelliğinden kaynaklanan yanılgılardır. Bu yanılsamanın özelliği, aynı uyarıcının herkeste aynı yanılgıya neden olmasıdır.

Örneğin, art arda yanıp sönen ışıkların sanki bir doğru üzerinde akıyormuş gibi algılanması, su dolu bir havuzun dibindeki madeni paranın gerçek boyutlarından büyük algılanması, su dolu bir bardağa batırılan çubuğun suya girdiği noktada kırılmış gibi algılanması birer fiziksel illüzyon örneğidir.

2) **Psikolojik yanılsama** : Algılayanın psikolojik durumundan kaynaklanan algı yanılsamasıdır. Bu yanılsamanın özelliği, bir dış uyarıcının varlığına bağlı olmasına karşın bireyden bireye değişiklik göstermesidir.

Örneğin, loş bir ışıkta kapının arkasındaki askılıkta bulunan paltonun, odada biri varmış gibi algılanması, yerdeki buruşuk kağıt tomarının fare olarak algılanması, çalan kapı zilinin telefon zili olarak algılanması, bireyin içinde bulunduğu psikolojik durumların neden olduğu kurulumla dayalı psikolojik illüzyon örnekleridir.

Halüsinasyon (Sanrı)

Halüsinasyon, olmayan bir uyarıcının varmış gibi algılanmasıdır. Illüzyon ile halüsinasyon arasındaki fark, nesnel bir uyarıcının varlığıdır. Bu nedenle illüzyon, tüm normal insanlarda görülen bir durum olduğu halde, halüsinasyonlar akıl hastalarında, uyuşturucu bağımlılarında ve ateşli hastalarda görülen, normal dışı bir durumdur. Halüsinasyon, bir dış uyarıcının varlığına bağlı olmadığı için çok çeşitlilik gösterir.

Örneğin, bir kişinin kendisine bilinmeyenden emirler geldiğini, ölmüş yakınlarının sesini duyduğunu söylemesi ya da bedeninde böceklerin dolaştığını görmesi birer halüsinasyon örneğidir.

Zaman algısı

Zaman algısı, öznel ve görecelidir. Aktif olduğumuzda ve iyi vakit geçirdiğimizde zamanı daha kısa, pasif kaldığımız ortamlarda ve sıkıcı bir durumda olduğumuzda ise daha uzun olarak algılarız.

Derinlik algısı

Derinlik algısı, görme duyumu ile ilgili olarak nesnelerin birbirine göre yakında ve uzakta algılanmasıdır.

Duyum ve Algı ile İlgili Bilgilerin Kullanıldığı Alanlar

Duyum ve algıya ilişkin bilgiler, endüstri alanında özellikle de reklam sektöründe kullanılır. Bunun dışında moda, dekorasyon ve mimaride psikolojinin bu alandaki bulgularından yararlanır.

ÇÖZÜMLÜ TEST**1. Aşağıdakilerden hangisi, belirli bir olayın farklı bireyler tarafından aynı biçimde algılanmasına yol açan nedenlerden biri değildir?**

- A) Uyarıcının şiddeti
- B) Uyarıcının zıtlığı
- C) Uyarıcının hareketli oluşu
- D) Uyarıcının bir gereksinimi karşılması
- E) Uyarıcının tekrarı

ÇÖZÜM

Belirli bir olayın farklı bireyler tarafından aynı biçimde algılanmasına yol açan etmenler, uyarıcının özelliğine bağlı olan dış etmenlerdir. Şiddetli olan, yanındakilerle zıtlık oluşturan, hareketli olan ve tekrarlanan uyarıcılar herkesin dikkatini çekerek algıda seçiciliğe yol açar. Ancak herkesin gereksinim duyduğu uyarıcılar farklı olacağı için aynı olay farklı bireylerde farklı algılanmalara neden olur. Gereksinim, algılamayı etkileyen iç etmenlerden biridir.

Yanıt: D**2. Kişinin içinde bulunduğu durumla ilgili beklentileri, ortamda bulunan uyaranlardan hangisine yöneleceğinde belirleyici etki yapar. Örneğin, yolda yürüyen iki kişiden aç olanı yiyecek satan işyerlerine, giysi almak için yola çıkmış biri alacağı ürün çeşidini satan mağazalara yönelecektir.**

Bu parçada, algıda etkili olan unsur aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Uyarıcının niteliği
- B) Önceki deneyimler
- C) Sosyal çevre
- D) GÜDÜLENME
- E) Şekil – zemin ilişkisi

ÇÖZÜM

Kişinin içinde bulunduğu durumla ilgili beklentileri, gereksinimleri doğrultusunda biçimlenir. Nitekim soruda verilen örneklerde de yiyecek ve giysi gereksinimi olan kişilerin, bu gereksinimlerini karşılamaya yönelik algılama yaptıkları belirtilmektedir. Gereksinimler, organizmanın bu gereksinimleri karşılamaya yönelik olarak güdülenmesini sağlar. Böylece organizma, güdülenmiş davranışıyla gereksinimini giderir.

Yanıt: D

- 3. – Su dolu bardağın içindeki kaşığı eğikmiş gibi algılanması, fiziksel yanılsamaya;**
– Loş bir odada yerdeki buruşuk bir bez parçasının fare olarak algılanması, psikolojik yanılsamaya örnektir.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi, yalnızca fiziksel yanılsamaya ilişkin bir özelliktir?

- A) Aynı uyarıcının, bireylerde farklı yanılgılar oluşturmaları
- B) Bir dış uyarıcının varlığını zorunlu kılması
- C) Bireyin o an içinde bulunduğu ruhsal duruma bağlı olması
- D) Nesnel bir uyarıcı olmaksızın gerçekleşebilmesi
- E) Fizik yasalarına bağlı yanılgılar olması

ÇÖZÜM

Psikolojik ve fiziksel yanılsamanın ortak özelliği, var olan bir dış uyarıcının olduğundan farklı biçimde algılanmasıdır. İki yanılsamanın farklı olan özelliği ise, fiziksel yanılsamanın uyarıcının özelliğine, fizik yasalarına bağlı olarak gerçekleşmesine karşılık, psikolojik yanılsamanın bireyin o an içinde bulunduğu ruhsal duruma bağlı olarak gerçekleşmesidir. Fiziksel yanılsama, bu özelliğinden ötürü herkeste aynı biçimde gerçekleşirken, herkesin psikolojik koşullarının farklı olması nedeniyle psikolojik yanılsama, bireyden bireye değişir. Bu bilgiler doğrultusunda, A ve C'nin psikolojik yanılsamaya, D'nin sanrıya ilişkin özellikler olduğu görülmektedir. B ise her iki yanılsamanın ortak özelliğidir.

Yanıt: E

- 4. Algıda seçiciliği sağlayan dikkat, devamlı aynı uyarıcı üzerinde kalmaz. Örneğin, sevdiğiniz bir grubun konserine gittiğinizde, şarkılarını bütün dikkatinizle dinlerken, arada bir söylenen şarkılar geri planda kalıp grup üyelerinin giysileri, hareketleri, sizin gibi konseri izlemeye gelmiş olanların davranışları, hatta daha önce gittiğiniz bir konsere ilişkin anılarınız ön plana çıkabilir. Ancak dikkat, kısa bir süre sonra yeniden daha önce odaklandığı uyarıcıya yönelir.**

Dikkatin bu parçada açıklanan özelliği, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sınır alanı
- B) Odaklaşma
- C) Kayma
- D) Seçicilik
- E) Hazırlayıcı kurulum

ÇÖZÜM

Parçada, dikkatin aynı uyarıcı üzerinde sürekli kalamadığı, zaman zaman başka uyarıcılar üzerine yöneldiği belirtilmektedir. Buna dikkatte kayma denir. Öğretmenler, dikkatin bu özelliğinden yararlanarak zaman zaman kendileri dikkat kaymasına yol açıp öğrencilerinin dikkatlerinin yeniden anlattıkları konu üzerinde toplanmasını sağlamaya çalışırlar.

Yanıt: C

KONU TESTİ

1. Zamanı yaşayarak algılarız; çünkü bedenimizdeki hiçbir organ, zamanı algılayacak biçimde donatılmamıştır. Nesne ve olayların birbirini izlemesi, önce ve sonra kavramlarını algılamamızı ve algılarımızı belli bir düzene koymamızı sağlar. İçinde bulunduğumuz ortam ve yaşantı iyi ve hoşsa, zamanı kısa; zevksiz ise uzun algılarız. Çünkü içinde bulunduğumuz fiziksel, psikolojik ve toplumsal koşullar, geçmiş yaşantılarımız ve beklentilerimiz zamanı algılama biçimimizi belirler. İçinde bulunduğumuz anı, hoş bir şekilde geçiriyorsak zamanın “su gibi aktığını”, sıkıntılı bir bekleme içindeyse zamanın “bitmek bilmediğini” söyleriz.

Bu parçadan algılara ilişkin aşağıdaki özelliklerin hangisine ulaşılır?

- A) Algı, uyarıcıların anlamlı bütünlük halinde yorumlanmasıdır.
B) Organizma, uyarıcı çokluğu içinden belli birini seçerek algılar.
C) Çevresel koşullar, fiziksel etkiler herkesin bazı uyarıcıları yanlış anlamasına yol açar.
D) Çok iyi öğrenilmiş olan uyarıcılar, farklı durumlarda bile hep ilk ve doğru biçimiyle algılanır.
E) Farklı güdüsel eğilimler, öznel algılamaların oluşmasına neden olur.

2. İyi bir haritacı, her evi ve kaldırım taşını, park etmiş her arabayı, her ayrıntıyı kopyalayamaz. Bu kadar ayrıntı, haritanın gerçek amacını yani bir kentin ya da başka bir coğrafi bölgenin güvenilir bir şemasını sunma amacını ortadan kaldırır. Benzer biçimde beyin, ilk anlardan itibaren bazı sesleri göz ardı etmeyi ve diğerlerine yoğunlaşmayı öğrenir. Bunu yapamazsa, her yönden kulaklara ulaşmış olan bilginin miktarı zihne bütünüyle egemen olur.

Bu parçada anlatılan olay, aşağıdaki terimlerin hangisine ilişkindir?

- A) Algıda değişmezlik
B) Algıda seçicilik
C) Algıda örgütlenme
D) Algı yanılması
E) Hareket algısı

3. Bir uyarıcının algılanmasında hem uyarıcının hem de algılayan kişinin özellikleri etkili olmaktadır.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi bir uyarıcının algılanmasında etkili olan bireysel özelliklerden biri değildir?

- A) İlgiler
B) Gereksinimler
C) Beklentiler
D) İnançlar
E) Hareketlilik

4. Bireyin doğduğu andan itibaren dış etkilere verdiği tepki, dış uyaran durumlarının özellikleri ve bireyin seçiciliği tarafından belirlenir.

Buna göre, aşağıdaki tepkilerden hangisinde bireyin seçiciliğinin daha etkili olduğu söylenebilir?

- A) Bir doktorun gözdeki sarılığı hemen fark etmesinde
B) Büyük bir reklam panosunu daha küçük olandan daha önce fark etmede
C) Caddede kavga eden kalabalığa yönelmede
D) Dikkatin bir vitrindeki hareketli nesnelere yönelmesinde
E) Ani bir gürültü ile irkilmede

5. Müzikle iç içe büyüdüğü Eskişehir'deki baba evinde sürekli keman sesi egemenmiş, bu nedenle o sesi duyunca hâlâ tüylerinin ürperdiğini söylüyor.

Söz konusu kişinin, keman sesi karşısında gösterdiği duyarlılığın nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Geçmiş yaşantılar
B) Gereksinimler
C) Kültür
D) Meslek
E) Beklentiler

6. Atıcılık dalındaki bir sporcunun, yarışma sırasında hedefe yönelik dikkatini belirleyen etmenlerden hangisi, dikkati belirleyen iç etmenlerden biri olabilir?

- A) Hedefin üzerindeki farklı renkler
B) Kullandığı silahın türü ve özellikleri
C) Hedefin hareketli ya da hareketsiz olması
D) Dereceye girmek için taşıdığı istek
E) İzleyiciler arasında yaşanan heyecan

7. Dünyanın bazı bölgelerinde, makineli tüfeğe şeytanların silahı olarak bakan ilkel insanlar yaşamaktadır. Bir jet uçağı, bu insanlara, melekleri taşıyan bir araç olarak görünebilir. Aynı şekilde bir el radyosundan çıkan sesleri tanrıların sesleri sanabilirler.

Bu açıklama, aşağıdakilerin hangisiyle ifade edilebilir?

- A) Algıyı belirleyen yetilerden biri zekâdır.
B) Duyum eşiğini geçmeyen uyarıcılar yanlış algılanır.
C) Kültür, uyarıcıların gerçek niteliklerinden farklı algılanmasına yol açar.
D) Algılar, iç dürtüsel gereksinimlerle belirlenir.
E) İkel toplumlarda insanlar, var olmayan durumları algılayabilir.

8. Algı yanımlarının ortaya çıkmasında yalnızca fiziksel etkenler değil, aynı zamanda sosyal faktörler de etkilidir.

Aşağıdakilerin hangisinde yaşanan algı yanıması, fiziksel etmenlerden çok, sosyal etmenlere dayanır?

- A) Çok loş bir ortamda, yerde duran bir çorabın fare olarak algılanması
B) Uzaktan bakıldığında, gök ve denizin birleşiyormuş gibi algılanması
C) Gökyüzünde bakıldığında, Güneşin Dünya çevresinde hareket ediyormuş gibi algılanması
D) Bir kimsenin söylenen bir sözü, söyleyenin niyetinden farklı bir biçimde algılanması
E) Uzaktan bakıldığında, tren raylarının birleşiyormuş gibi algılanması

9. – Düz bir alanda demiryolu raylarını ufukta birleşiyormuş gibi görmek, fiziksel illüzyona;
– Evde yalnız olmaktan tedirgin olduğu bir anda, çevreden gelen tıkırtıları, eve birinin girmeye çalıştığı biçiminde yorumlamak, psikolojik illüzyona örnektir.

Aşağıdakilerin hangisi, bu iki illüzyon türünün ortak özelliğidir?

- A) Bireyin o an içinde bulunduğu ruhsal durumdan kaynaklanmaları
B) Nesnel uyarıcılar olmadığı halde varmış gibi algılanması sonucu yaşanmaları
C) Duyu organlarının yapısından kaynaklanmaları
D) Fiziksel uyarıcının özelliğine bağlı olarak herkeste aynı biçimde gerçeklemeleri
E) Bir dış uyarıcının varlığını gerektirmeleri

10. Dışarıdan gelen bir uyarıcı olmadan algılama yapma durumuna halüsinasyon (sanrı) denir.

Aşağıdakilerin hangisi, bu tür bir algılama durumuna örnektir?

- A) Mezarlıktan gelen rüzgâr sesinin inleme gibi algılanması
B) Böceklerden korkan birinin, vücudunda böcekler dolaştığını iddia etmesi
C) Evinin bahçesinde dolaşan bir çocuğun, hortumu yılan sanması
D) Köpekten korkan birinin, karanlıkta çalı kümesini köpek sanması
E) Güneşli ve açık havada otoyolda ilerleyen birinin, yoldaki ışık yanmasını su birikintisi sanması

11. Aşağıdakilerin hangisi, psikolojik yanılsama örneğidir?

- A) Ortada hiçbir şey yokken bazı sesler duyma
B) Siste yürürken sokak lambalarını insan gibi görme
C) Binaların bazı kısımlarını arkada algılama
D) Su içindeki cisimleri olduğundan büyük algılama
E) Gökyüzündeki uçağı, yerdeki büyüklüğüyle algılama

12. Uyarıların yanlış algılanması ve yorumlanması, yanılsamadır. Örneğin, su dolu bir bardağa batırılan bir çubuğun kırılmış gibi algılanması ya da korkulu bir rüyadan uyanan bir kişinin gece duvardaki gölgeleri örümcek olarak algılaması birer yanılsamadır. Buna karşılık halüsinasyon (sanrı), bir uyarı olmadığı halde algılamanın gerçekleşmesidir. Örneğin, bir kişinin ortada hiçbir uyarıcı olmadığı halde birtakım sesler duyduğunu, birilerinin kendisine seslendiğini söylemesi, halüsinasyondur.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi yalnızca halüsinasyonda gözlenen bir durumdur?

- A) Uyarının nesnel gerçekliliğinin bulunmaması
B) Kişinin içinde bulunduğu psikolojik unsurlardan etkilenmesi
C) Zaman zaman tüm normal insanlarda görülebilmemesi
D) Uyarıcının fiziksel özelliklerinin neden olduğu bir yanlış algılama olması
E) Aynı uyarıların etkisinde bulunan tüm kişilerde aynı biçimde gözlenebilmesi

13. İçinde buzlar olan bir bardak kolanın, sıcaktan buğulduğumuz bir yaz gününde algılanışıyla, soğuk bir kış gününde algılanışı arasında fark vardır.

Bu durum, aynı uyarıcının farklı algılanmasında aşağıdaki unsurlardan hangisine örnek oluşturmaktadır?

- A) İçinde bulunulan sosyal çevrenin etkisine
B) Algılayanın duygusal yaşantılarına
C) İçinde bulunulan fiziksel ortamın etkisine
D) Önceki yaşantıların niteliğine
E) Uyarıcının ilginçliğine

1.E

2.B

3.E

4.A

5.A

6.D

7.C

8.D

9.E

10.B

11.B

12.A

13.C

TOPLUMSAL KURUMLAR

Toplumsal Kurumun Tanımı, Özellikleri ve İşlevi

Toplumsal Kurumun Anlamı

Birçok terim gibi kurum teriminin de farklı anlamları bulunmaktadır. Sosyolojide kurum, genel olarak iki anlamda kullanılır.

1. Aynı özellikte olan toplumsal olay ve değerlerin oluşturduğu bütündür. Bu anlamda hukuksal olaylar ve kurallar topluluğu, hukuk kurumunu oluşturur.
2. İnsanların çeşitli gereksinmelerini karşılamak amacıyla oluşturulmuş, örgütlü ve somut kuruluşlardır. Bu anlamda mahkemeler, ceza evleri, yargıya ilişkin tüm yapılaşmalar hukuk kurumunu oluşturur.

Toplumsal Kurumların Özellikleri

- a) Öğeleri arasında eşgüdüm ve uyum olan "bütün" lerdir.
- b) Toplumsal gereksinmeleri karşılarlar.
- c) Birbirlerindeki değişimlerden etkilenirler.
- d) Kendilerine özgü bir yapıya sahiptirler. Her kurumun kendine özgü değerleri ve normları bulunur.
- e) Kültüre göre biçimlendikleri için toplumdan topluma farklılık gösterirler.
- f) Göreceli olmakla birlikte uzun bir sürekliliğe sahiptirler.

Toplumsal Kurumların İşlevleri

- a) Toplumsal yaşamı kolaylaştırmak
- b) Toplumsal kontrolü gerçekleştirmek
- c) Bireylerin davranışları arasında uyum ve eşgüdüm sağlamak

Toplumsal Kurumların Çeşitleri

Aile ve Akrabalık

Durkheim'in tanımıyla aile, aralarında gerçek ya da varsayımsal olarak kan bağı bulunan ve karşılıklı hak ve ödevler üstlenen, toplumun en küçük birimidir.

- Neslin devamlılığı sağlamak
- Üyelerinin beslenme, barınma, sevgi ve güven gibi temel gereksinmelerini karşılamak
- Kültürün aktarıcılığını yaparak çocukların toplumsallaşmasını sağlamak gibi işlevlere sahiptir.

Evlilik Türleri

- 1) **Eşin seçildiği gruba göre**
 - a) Endogami – Grup içi evlilik
 - b) Egzogami – Grup dışı evlilik

2) Eş sayısına göre

- a) Monogami – Tek eşlilik
- b) Poligami – Çok eşlilik
 1. Polijini – Çok karıllık
 2. Poliandri – Çok kocalılık

3) Eşlerin oturdukları yere göre

- a) Patrilokal – Erkeğin ailesiyle oturma
- b) Matrilokal – Kadının ailesiyle oturma
- c) Neolokal – Eşlerin ayrı evde oturması

Aile Türleri

- 1) **Klan ailesi** – Totem birliğine dayalı, kan bağına dayanmayan, ilkel toplumlarda görülen aile
- 2) **Geniş aile** – evli bir çift, bunların çocukları ve akrabalık bağı olan insanları içine alan aile

Otoritenin kimde olduğuna göre

- a) Anaerkil aile -Akrabalığın kadın tarafından geçtiği aile
- b) Ataerkil aile – Akrabalığın erkek tarafından geçtiği aile

3) Çekirdek aile – Ana baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan aile

Ahlaka ve hukuka dayalıdır, endüstrileşme sürecinden sonra ortaya çıkmıştır, üyelerine yer ve değer verir.

Din ve Laiklik

İnsanların inanma gereksinimini karşılayan din, insanlar arasındaki ilişkileri düzenler, toplumsal kontrolü sağlar. Laik bir devlette, insanların inanç ve ibadet özgürlükleri devlet güvencesi altındadır.

Ekonomi

İnsanların sınırsız olan gereksinmelerinin, sınırlı olan kaynaklardan nasıl karşılanacağını, hangi mal ve hizmetlerin üretimine öncelik verileceğini ve üretim sonunda elde edilen değerlerin nasıl paylaşılacağını düzenlemeye çalışan kurumdur.

Ekonominin Temel Unsurları

Üretim: Gereksinmeleri giderecek mal ve hizmetlerin elde edilme etkinliğidir. Doğa, işgücü, sermaye (anamal) ve girişimci üretimin temel unsurlarıdır.

Tüketim: Gereksinmeleri karşılamak üzere mal ve hizmetlerden yararlanılması etkinliğidir.

Bölüşüm: Üretilen mal ve hizmetlerden elde edilen değerlerin üretime katılanlar arasında paylaşılmasıdır. Doğa – rant ya da kira, işgücü – ücret, anamal – faiz, girişimci ise kâr olarak pay alır.

İşbölümü: Bir toplumda işlerin farklılaşması (mesleki iş bölümü) ya da bir iş kolunda üretimin bölümlere ayrılması (teknik iş bölümü)dür.

Siyaset

Toplumsal yaşam sonucu ortaya çıkan, ülke yönetimi ile ilgili devlet etkinliği gerektiren sorunlarla ilgili kurumdur.

Siyasetin temel kavramları

Devlet: Sınırları belli bir toprak parçası üzerinde yaşayan bir insan topluluğunun oluşturduğu ve varlığı diğer devletlerce de tanınan siyasal örgüttür.

Hükümet: Devlet adına siyasal erki kullanan, yürütme gücünü elinde bulunduran organdır.

Siyasal partiler: Ülke sorunlarına ilişkin düşündükleri çözümleri iktidara gelerek uygulamak isteyenlerin oluşturdukları örgüttür.

- Dikey yapılı siyasal partiler – her gruptan insanı içine alır.
- Yatay yapılı siyasi partiler – bir sınıfın çıkarlarını gözetmek ya da bir dünya görüşünü savunmak için kurulan partilerdir.

ÇÖZÜMLÜ TEST

- Ataerkil aile (patriyarkal)
– Anaerkil aile (matriyarkal)

Bu aile sınıflandırmasında temel alınan ölçüt, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Üye sayısı B) Otorite C) Eş sayısı
D) Oturma yeri E) Evlenme türü

ÇÖZÜM

Ataerkil aile, erkeğin egemen olduğu, akrabalığın erkek tarafından geçtiği; anaerkil aile de kadının egemen olduğu, akrabalığın kadın tarafından geçtiği aile biçimidir. Dolayısıyla bu sınıflandırmada temel alınan ölçüt, otoritenin aile içindeki dağılımıdır. Öyle ki ataerkil ailede ailenin en yaşlı erkek üyesi olan aile reisi, aileden biri hakkında ölüm cezası verbilme yetkisine bile sahiptir.

Yanıt: B

2. Aşağıdakilerden hangisi, üretimin açıklamasıdır?

- Bir malın yerinde, şeklinde ve yapısında değişiklik yapmak için harcanan enerjidir.
- İnsan emeğini daha verimli kılan ve malların üretilmesinde kullanılan araçlardır.
- Gereksinmelerimizi giderecek mal ve hizmetleri elde etmek için girilen etkinliktir.
- Üretilenlerin para ya da malla değiştirilmesidir.
- Gereksinmelerimizi gidermek için bir mal ya da hizmetten yararlanmadır.

ÇÖZÜM

Üretim, sınırsız olan insan gereksinmelerinin karşılanması amacıyla yeni bir mal elde etmek, var olan bir malın yerini ya da biçimini değiştirmek için yapılan etkinliktir. A'daki "bir malın yerinde, şeklinde ve yapısında değişiklik yapmak için harcanan enerji" ifadesi, üretimin temel unsurlarından olan emeğin; B'deki "insan emeğini daha verimli kılan ve malların üretilmesinde kullanılan araçlar" ifadesi, üretim unsurlarından biri olan sermayenin açıklamasıdır. D'deki "üretilenlerin para ve malla değiştirilmesi" ifadesi değişime ilişkindir. Malın malla değiştirilmesine takas ya da trampa denir. E'deki "gereksinimleri gidermek için bir mal ve hizmetten yararlanma" ise tüketime ilişkin açıklamadır.

Yanıt: C

- Tarihsel süreçte okulun rolüne bakıldığında, bireyleri her zaman çağın toplumsal ideallerine uygun olacak biçimde eğitime amacı güttüğü görülür. Dolayısıyla okul, dünden bugüne aristokrasi, dindarlık, burjuvazi ve demokrasi idealleriyle paralellik oluşturarak çocukların, çağın ve egemen sınıfların beklentilerine yanıt verecek biçimde eğitilmelerini sağlamıştır.

Aşağıdaki yargıların hangisi, bu parçada sözü edilen durumu desteklememektedir?

- Bir toplumdaki üstyapı kurumları, mevcut altyapıya göre biçimlenir.
- Her toplumda eğitim kurumunun amacı, mevcut bilgi birikimini genç kuşaklara aktarmaktır.
- Çağın ve toplumun koşulları değiştikçe, eğitim kurumlarının niteliği de değişir.
- Eğitim kurumu, en eski ve köklü toplumsal kurumlardan biridir.
- Toplumsal yaşamda ortaya çıkan yeni gereksinimler, eğitim kurumlarının yeniden yapılanmasını zorlu kılar.

ÇÖZÜM

Parçada, eğitim kurumlarının, çocukları toplumun beklentisi doğrultusunda sosyalleştirdiğinden söz edilmektedir. Bu süreç, mevcut kültürel birikimin yeni kuşaklara aktarılmasıyla gerçekleşir. Ayrıca parçada, her dönemin ideallerinin farklı olduğu, eğitim kurumlarının da buna paralel olarak değişime uğradığı vurgulanmaktadır. Ancak parça içinde eğitim kurumlarının ortaya çıkış sürecine ilişkin herhangi bir veri bulunmadığı için, en eski ve köklü toplumsal kurum oldukları yargısına ulaşılamaz.

Yanıt: D

KONU TESTİ

1. Bilginin kuşaktan kuşağa aktarımı, geleneksel toplumdan sanayi toplumuna geçiş aşamasında büyük değişiklik göstermiştir. Sanayi toplumunun getirdiği olanaklar ve yükselen yaşam düzeyi hem öğrenim yapmakta olanların oranının artmasına hem de öğrenim süresinin uzamasına neden olmuştur.

Bu durum, aşağıdaki yargılardan hangisine bir örnek oluşturmaktadır?

- A) Toplumsal gereksinimler, yeni toplumsal kurumların doğmasına yol açar.
B) İşlevini yitiren toplumsal kurumlar zamanla yok olur.
C) Toplumsal yapıdaki değişme, toplumsal kurumları da değiştirir.
D) Toplumsal kurumlar bazı işlevlerini zamanla diğer kurumlara devreder.
E) Ekonomik yapıdaki değişme, tüm kurumları değiştirir.

2. Aile, toplumun en küçük ve en temel birimidir. İnsanı hem bedensel hem duygusal yönden topluma hazırlayan, kültürel bir varlık olmasını ve soyunu devam ettirmesini sağlayan, diğer toplumsal kurumların kaynağını oluşturan ve diğer kurumlara göre evrensellik değeri en fazla olan toplumsal kurumdur.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi ailenin işlevlerinden biri değildir?

- A) Üyelerini sosyalleştirmek
B) Üyelerine duygusal doyum sağlamak
C) Üyelerinin gereksinimlerini karşılamak
D) Neslin devamlılığını sağlamak
E) Toplumsal hareketliliği düzenlemek

3. İnsanın yaşamdaki en büyük gayesi, kendini toplumun belirlemiş olduğu olanak ve ölçülerde yetiştirebilmesi, kişiliğini ve yeteneklerini geliştirebilmesidir. Bunun sağlanabileceği en elverişli ortam, tek başına olmasa da ailedir. Aile bireyin spor, sanat, edebiyat alanlarındaki yeteneklerini de geliştirir.

Bu parçada, ailenin bireye hangi niteliği kazandırdığından söz edilmektedir?

- A) Ebeveynliği öğrenme
B) Akraba olmanın önemini öğrenme
C) Mesleki özellikler kazanma
D) Kendini gerçekleştirme
E) Evliliğin gerekliliğini öğrenme

4. Evlenmelerin “monogami” ve “poligami” olarak sınıflandırılmasında hangi ölçüt kullanılmıştır?

- A) Eş sayısı
B) Eşler arasındaki işbölümü
C) Eşlerin kararları alış biçimi
D) Eşin seçildiği grup
E) Eşlerin yerleşme yeri

5. Durkheim'a göre dinlerde inanç, ibadet ve cemaat olmak üzere üç öge bulunur. Ona göre din, toteme tapınma biçiminde başlamıştır. Totem, klanın adı ve sembolüdür. Üyeler arası dayanışma, aynı toplumun üyesi olmaktan ileri gelir. Din birliği aslında grup ve toplum birliğidir. Toplum, kutsallık taşıdığından inancın ve tapınmanın konusu olur. Özellikle totemcilikte insan bilinçsizce topluma tapınır. Başka bir deyişle toplum, inancın ortaya çıkmasına ve gelişmesine yardımcı olur. Birlikte yapılan dini ayin ve törenler, bireyi toplumsal yaşamın kargaşası ve sıkıntısından kurtarır. Ona vecd (yoğun dini coşku) hali yaşatır. Bu vecd hali, dinlerin ortaya çıkmasına yol açan psikososyal sürecin ilk örnekleridir.

Bu parçada, dinlerin toplumsal yaşamda yüklediği hangi işlevden söz edilmemiştir?

- A) Toplumun üyeleri arasında birlik ve dayanışma duygusu oluşturmak
B) İnsanları yaşamın kaygılarından kurtarmak
C) Bireylerin toplumsal yaşama bağlılığını artırmak
D) Bireylerde ruhsal arınmayı sağlamak
E) Koyduğu kurullarla sapma gösteren davranışları engellemek

6. Uzakdoğu adalarında yerliler, balıkçılığı iki farklı yöntemle yapmaktadır. Bunlardan biri, sahil balıkçılığı olup kolay ve tehlikesizdir. İkincisi ise, açık deniz balıkçılığı olup zor ve tehlikelidir. Üstelik sonucu da belirsizdir. Bu toplulukta, açık denizlere açılmadan önce bazı dinsel törenler yapılır. Sahil balıkçılığında ise böyle bir törene gerek duyulmaz.

Bu parçada, dinsel törenlerin hangi temel işlevi örneklendirilmiştir?

- A) Bireylerin inanma gereksinimini karşılamak
B) Bireye iç güven ve huzur kazandırmak
C) Toplumsal denetimi sağlamak
D) Toplumsallaşma sürecini hızlandırmak
E) Toplumsal dayanışmayı güçlendirmek

7. – Sağlıklı yaşam için spor yapan kişinin harcadığı enerji, emek değildir.
– Eğitim kurumundaki öğretmenin, hastanedeki doktorun ve lokantadaki aşçının harcadığı enerji ise emektir.

Buna göre, harcanan enerjinin emek sayılması aşağıdakilerden hangisine bağlıdır?

- A) Yarar sağlamasına
B) Yetenekleri geliştirici rol oynamasına
C) İnsana dayalı olmasına
D) Manevi doyum sağlamasına
E) Mal ve hizmet üretmesine

8. Doğrudan gereksinim gideren mallara “tüketim malı”, bir başka malın üretiminde kullanılan mallara ise “üretim malı” denir.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi bir üretim malı örneğidir?

- A) Taşımacılıkta kullanılan kamyon
B) Kazak ören kadının kullandığı model kitabı
C) Öğrencinin ödevini yazdığı bilgisayar
D) Lokantada yediğimiz yemek
E) Reklam amacıyla helikopterden atılan giysi

9. Enflasyon; mal ve hizmetlerin fiyatlarının (ederlerinin) yükselmesi sonucu, paranın satın alma gücünün düşmesidir. Bir ülkede ithalatın (dışalımın), ihracata (dışsatımına) göre daha çok olması enflasyonu doğurur.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi enflasyonun önlenmesi için alınacak önlemlerden biri olamaz?

- A) Vergilerin artırılması
B) Kredilerin sınırlandırılması
C) Ücretli çalışanların maaşlarının artırılması
D) Taksitli satışların sınırlandırılması
E) Tarım ürünlerinin taban fiyatlarının düşük tutulması

10. Üretim etkinliğinde kullanılan ve kendisi de üretilmiş olan her türlü araç gerece sermaye denir.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi bir sermaye değildir?

- A) Taksi B) Vinç C) Dikiş makinesi
D) Para E) Bilgisayar

11. “Bizim izlediğimiz devletçilik, bireysel çalışmayı ve faaliyeti esas tutmakla beraber mümkün olduğu kadar milleti refaha, memleketi bayındır hale getirmek için milletin genel ve yüksek çıkarlarının gerektirdiği işler, özellikle ekonomik olanlar, devleti yakından ilgilendirmektedir.”

Atatürk, bu sözleriyle aşağıdaki devlet anlayışlarından hangisinin uygulanması gerekliliğini vurgulamıştır?

- A) Sosyalist devlet B) Sosyal devlet
C) Kapitalist devlet D) Mutlak devlet
E) Teokratik devlet

12. Sınırları belli bir toprak parçası üzerinde yaşayan, siyasal bir otoriteye bağlı olan insan topluluklarının oluşturduğu hukuksal bütünlüğe “devlet” denir.

Buna göre, devleti oluşturan unsurlar aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- A) Ülke (vatan), egemenlik, halk
B) Halk, siyasi partiler, parlamento
C) Özgürlük, halk, egemenlik
D) Halk, siyasi partiler, egemenlik
E) Ülke, halk, özgürlük

13. Devlet, bir toplumda örgütü en yaygın ve kapsamlı olan toplumsal kurumdur. Yöneticilerden bir bölümü topluma uygulanacak hukuk kurallarını saptar, bir bölümü bu kuralları yönetilenlere uygular, bir bölümü de çeşitli nedenlerle kişiler arasında ortaya çıkan anlaşmazlıkları çözer.

Bu açıklamada, devletin hangi işlevinden söz edilmektedir?

- A) Toplumda ekonomik düzeni sağlamak
B) Alanlarında uzmanlaşmış yöneticileri işbaşına getirmek
C) Hukukun üstünlüğü ilkesine geçerlilik kazandırmak
D) Kurumlar arasındaki bağı güçlendirmek
E) Toplumda gözlenebilecek değişmelere karşı koymak

1.C 2.E 3.D 4.A 5.E 6.B 7.E 8.A 9.C 10.D 11.B 12.A 13.C